

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวข้องกับการวิจัย สามารถสรุปเป็นหัวข้อต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับทุนของบูร์ดิเยอ
2. แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น
3. แนวคิดเกี่ยวกับระบบการทุจริตเลือกตั้ง
4. เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้ง
 - 4.1 แนวการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง
 - 4.2 ความหมายของการเลือกตั้ง
5. แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่น โดยตรง
6. แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับ ทุน ของบูร์ดิเยอ

บูร์ดิเยอนิยามทุนแตกต่างไปจากมาร์กซ์ คือ ในขณะที่มาร์คมองว่า ทุน คือ แรงงานที่ถูกสะสมในรูปแบบที่กลายเป็นวัตถุ เป็นส่วนหนึ่งของปัจเจกหรือกลุ่มของปัจเจก ทำให้เขาสามารถเข้าครอบครองพลังทางสังคมในรูปของแรงงานที่เปลี่ยนสภาพจากนามธรรมเป็นรูปธรรม หรือแรงงานแท้ ๆ ได้ บูร์ดิเยอ มองว่าทุนเป็นทรัพยากร(Resourcs) รูปแบบต่าง ๆ ดังนั้น ทุนจึงมีหลายรูปแบบในทัศนะบูร์ดิเยอ ดังนี้ (รุ่งนภา ขรรขเกษมสุข. 2550 : 23-30)

1. ทุนทางเศรษฐกิจ

ประกอบด้วยทุนตามความหมายของมาร์กซ์ รวมถึงการครอบครองในทางเศรษฐกิจที่ช่วยเพิ่มความสามารถของผู้กระทำในสังคม ขณะเดียวกันก็สามารถเปลี่ยนรูปไปเป็นเงินได้อย่างตรงไปตรงมาและทันทีทันใด และอาจถูกทำให้เป็นสถาบันในรูปของสิทธิในทรัพย์สิน ทุนประเภทนี้เป็นรูปแบบทุนที่มีเหตุมีผล หมายความว่า ประการแรก สามารถคิดคำนวณเป็นปริมาณที่แน่นอนได้ ประการที่สอง สามารถระบุรูปแบบได้อย่างแน่ชัด เช่น เงินสดในธนาคาร ราคาเครื่องจักร/ที่ดิน ฯลฯ ดังนั้นจึงเป็นการง่ายที่จะศึกษาทุนประเภทนี้ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์การสะสมทุน การครอบครองทรัพย์สิน การแลกเปลี่ยน/ถ่ายโอน ฯลฯ เช่น ที่ศึกษาโดยวิชาเศรษฐศาสตร์

2. ทูทางสังคม ประกอบด้วยทุน 2 แบบ

2.1 ทรัพยากรที่มีความสัมพันธ์กับสมาชิกของกลุ่ม และเครือข่ายของสังคม ทูทางสังคมขึ้นอยู่กับขนาดของเครือข่ายและการติดต่อสัมพันธ์ที่บุคคลจะสามารถระดมมาได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นคุณภาพของทูทางสังคมในส่วนนี้ถูกสร้างขึ้นมาจากผลรวมของการมีความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคล มากกว่าจะเป็นเพียงแค่คุณภาพของกลุ่มเท่านั้น

2.2 การรับรู้และการยอมรับ การได้มาซึ่งการรู้และการยอมรับ เป็นเรื่องของคุณลักษณะเชิงสัญลักษณ์ และสามารถเปลี่ยนรูปไปเป็นทูทางสัญลักษณ์ได้

สำหรับบุรีดิเยอ “ทูทางสังคม” ถูกสร้างโดยอำนาจทางสังคม และขึ้นอยู่กับการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอของความไม่เท่าเทียมกันรวมถึงความใกล้ชิดในสังคม “การคงอยู่ของเครือข่ายความสัมพันธ์” มิได้เป็นไปได้โดยธรรมชาติหรือได้มาโดยสังคมสร้าง หากเป็นผลผลิตของความพยายามที่ไม่สิ้นสุดของสถาบันทางสังคม

3. แนวคิดหลักเรื่องสนาม

สนามในแนวคิดของบุรีดิเยอเป็นพื้นที่ความสัมพันธ์ทั้งทางสังคมและการเมือง ซึ่งมีสนามที่สำคัญดังนี้ 1) เครือข่ายทางเศรษฐกิจสังคม 2) ความสัมพันธ์ในสังคม 3) ความสัมพันธ์ระหว่างคนภายในกลุ่ม 4) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

สนาม คือ โครงสร้างของความสัมพันธ์เชิงภาวะวิสัยระหว่างตำแหน่งของพลังอำนาจ ภายใต้การโอบล้อมและการชี้นำของยุทธศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ผู้ที่ดำรงอยู่ในตำแหน่งเหล่านั้นจึงอาจแสวงหาทั้งโดยปัจเจกบุคคลแลโดยกลุ่มเพื่อปกป้องหรือเพื่อปรับปรุงตำแหน่งของพวกเขา และเพื่อกำหนดหลักของการสร้างลำดับชั้นที่เหมาะสมที่สุดให้กับผลผลิตของพวกเขา (รุ่งนภา ธรรมเกษมสุข. 2550 : 30-31)

คำว่าสนาม ที่บุรีดิเยอใช้ในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงพื้นที่ที่มีรั้วรอบหรือมีขอบเขตแน่นอน หากแต่หมายถึง พื้นที่ของพลังที่มีลักษณะเป็นพลวัต ขณะเดียวกันก็มีศักยภาพจำนวนมากดำรงอยู่ หลักการพลวัตของสนามขึ้นอยู่กับรูปแบบของโครงสร้าง ความแตกต่าง และระยะห่างของรูปแบบของสนาม ซึ่งแสดงถึงความไม่สมมาตรกันระหว่างความหลากหลายของพลังเฉพาะที่เผชิญกับอีกพลังหนึ่ง ความเป็นพลวัตในสนามเกิดจากการที่โครงสร้างของสนามประกอบไปด้วยทุน เครือข่าย ความสัมพันธ์ระหว่างตำแหน่งต่างๆในสนาม และการต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งการได้ประโยชน์เฉพาะตามแต่ลักษณะของแต่ละสนาม ทุนที่บุคคลครอบครองจึงถูกนำไปใช้ในสนาม ฉะนั้นจึงอาจเทียบสนามได้กับเกม

สนามเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางรูปธรรมระหว่างตำแหน่งต่าง ๆ ในสังคม โดยแต่ละตำแหน่งจะถูกนิยามอย่างเป็นรูปธรรมถึงการดำรงอยู่ด้วยศักยภาพของสถานะของบุคคล ในโครงสร้างที่การกระจายตัวของอำนาจซึ่งคือทุน ได้กำหนดว่าใครจะเป็นผู้ที่สามารถเป็นเจ้าของ และเข้าถึงโอกาสหรือประโยชน์ที่มีอยู่ การพิจารณาหรือนิยาม “สนาม” จึงเป็นการคิดอย่างสัมพันธ์กัน ซึ่งวิธีการคิดนี้เป็นมากกว่าการคิดแบบเดียวกับของกลุ่มโครงสร้างแบบแคบ ๆ เพราะสิ่งที่ เป็นความจริงคือความสัมพันธ์ไม่ใช่ปฏิสัมพันธ์ เช่น การเป็นศิลปินเป็นการใช้ตำแหน่งภายในสนาม ที่เรียกว่าโลกศิลปะ หมายความว่า คน ๆ หนึ่งถูกทำให้สัมพันธ์อย่างเป็นรูปธรรมกับตำแหน่งของ ผู้วิจารณ์งานศิลปะ ผู้มาติดต่อกับงานศิลปะ ผู้สะสมงานศิลปะ หรือผู้ดูแลงานศิลปะ สนามจึงเป็นระบบ ของความสัมพันธ์ที่ความเป็นอิสระของผู้คนถูกกำหนดความสัมพันธ์ ดังนั้นในสนามได้สร้างฮาบิตัส ขึ้นมาและในทางกลับกันฮาบิตัสก็ได้ทำให้สนามถูกสร้างขึ้น

ภายในสนาม(Field) นอกจากตำแหน่งของตัวแสดงแล้ว ยังมีสนามแห่งอำนาจด้วย กล่าวคือ เป็นพื้นที่ของการแสดงความสัมพันธ์ของพลัง ของทุนชนิดต่าง ๆ หรือของตัวแสดงที่เป็น เจ้าของทุน ทั้งนี้เพื่อที่ตัวแสดงนั้นจะสามารถอยู่ในตำแหน่งของการครอบงำได้ ความขัดแย้งของ ทุนต่าง ๆ จะเข้มข้นมากขึ้นเมื่อคุณค่าที่สัมพันธ์กันกับชนิดของทุนถูกสงสัย โดยเฉพาะเมื่อความ สมดุลภายในสนามถูกกล่าวหาด้วยการคุกคามการผลิตซ้ำของสนามแห่งอำนาจ ดังนั้นคุณลักษณะ สำคัญประการหนึ่งของ สนาม คือ เป็นที่ที่ปัจเจกบุคคลสามารถใช้เพื่อรักษาหรือเปลี่ยนแปลงการ จัดสรร ทุนที่อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ได้ โดยปัจเจกบุคคลแต่ละคนที่เข้ามา ก็จะต่อสู้เพื่อทุนด้วยวัตถุประสงค์ ที่แตกต่างกัน

บูร์ดิเยอได้ใช้คำว่า สนาม ในงานเขียนหลายชิ้น ซึ่งอาจจะสรุปนิยามโดยรวมได้ว่า สนาม เป็น “ปริมาตรหรืออาณาบริเวณทางสังคม” (Social arena) ที่มีการต่อสู้กันเกิดขึ้น เพื่อแย่งชิง/ หรือช่วงชิงการเข้าถึงทรัพยากร เช่น สินค้าทางวัฒนธรรม บ้าน ความแตกต่างด้านความรู้ โดยทรัพยากร ที่จะแย่งชิงนั้นจะมีลักษณะเป็นรูปธรรมจับต้องมองเห็นได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2553 : 8)

บูร์ดิเยอเองได้เคยกล่าวถึง สนาม เอาไว้ว่า สนาม เป็นเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่มี ลักษณะเป็นรูปธรรมระหว่างตำแหน่งต่างๆทางสังคม ตำแหน่งดังกล่าวนี้จะเป็นตัวกำหนด habitus ของสถาบัน/ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนั้นใน สนาม นั้นๆ โดยที่ field นี้จะมีโครงสร้างอำนาจกระจายตัว กันอยู่

ในแต่ละสนาม จะมีเนื้อหาหรือตรรกะ โครงสร้างของตัวเอง เช่น ในสนามของศิลปะ สนามของแวดวงวิชาการ สนามของการกีฬา และเมื่อสนาม เป็นระบบโครงสร้างของตำแหน่งต่าง ๆ ก็จะกำหนดสภาพการณ์ของผู้ครอบครองตำแหน่งนั้น ซึ่งเราอาจจะเห็นได้อย่างชัดเจนเมื่อคิดถึง ตำแหน่งต่าง ๆ ของผู้เล่นในเกมกีฬาฟุตบอล

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่าง สนาม กับ Habitus ก็คือ Field จะเป็นสถานที่ที่ผลิต Habitus แบบต่าง ๆ เช่น ตำแหน่งผู้เล่นฟุตบอลเป็นกองหน้า เป็นกองหลัง เป็นผู้รักษาประตู ผู้มีบทบาทเป็นโค้ช ฯลฯ ใน Field ของฟุตบอลผู้เล่นในแต่ละตำแหน่งก็จะมี Habitus ที่มีลักษณะเฉพาะตัว เช่น คนเล่นเป็นกองหน้าต้องมีลักษณะรุกไปข้างหน้า คนเล่นเป็นกองหลังต้องมีลักษณะระแวดระวังและพร้อมตั้งรับ เป็นต้นและในเวลาเดียวกัน สนาม เองก็เป็นผลผลิตของ Habitus เช่นเดียวกัน เช่นมีความสามารถของนักกีฬาฟุตบอลแต่ละทีมเริ่มใกล้เคียงกัน ก็ต้องมีการออกกฎระเบียบใหม่เพื่อให้รู้ผลการแพ้ชนะให้ได้

ประเภทและระดับของสนาม บุรีดิเยอได้ยกตัวอย่างประเภทของสนามทางสังคม เช่น สนามทางศิลปะ สนามทางการเมือง สนามทางวิทยาศาสตร์ สนาม ซึ่งในแต่ละ สนาม นี้ ต่างก็มีความอิสระแต่ก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันด้วย

บุรีดิเยอได้อาศัยแนวคิดของ Erving Goffman ในเรื่อง Game of Status and Honour มาแบ่งแยกระดับของ Field ออกเป็น 2 ระดับ คือ สนาม ใหญ่ และสนามย่อย ซึ่งอาจจะมีการต่อสู้กันในแต่ละสนามย่อย และมีการต่อสู้ระหว่างสนามย่อยกับสนามใหญ่ เช่น ในแต่ละค่ายเพลง (สนามย่อย) อาจจะมีการต่อสู้ช่วงชิงทรัพยากร/อำนาจกันและอาจจะมีการต่อสู้ระหว่างแนวเพลงอินดี้กับแนวสตรีท

แนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น

การศึกษาวรรณกรรมเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจมีหลักฐานอยู่บนแนวคิด เรื่องการแบ่งชนชั้นทางสังคม (Social Stratification) อันเป็นแนวคิดทางสังคมวิทยา โดยให้คำอธิบายลักษณะของสังคมมนุษย์ว่า เป็นสังคมที่มีลักษณะความไม่เสมอภาคในลักษณะต่าง ๆ กัน (Social Inequality) และลักษณะของโครงสร้างของแต่ละสังคมก็มีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อม และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์

การแบ่งชนชั้นทางสังคมมีรากฐานทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคมและการเมืองของสังคมมาเป็นตัวกำหนด และโดยเงื่อนไขที่สังคมมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาสังคมท้องถิ่นไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม มีวิถีการดำรงอยู่โดยตนเองมาตั้งแต่อดีต มีลักษณะการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจในรูปแบบต่าง ๆ ตามเงื่อนไขและสภาพแวดล้อมที่เผชิญอยู่ มีการเคลื่อนไหว ปรับเปลี่ยนไม่หยุดนิ่ง สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ผู้ศึกษาสำรวจวรรณกรรมสามารถนำเสนอแนวคิดได้ ดังนี้

1. แนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบระบบเครือญาติ (Kindship System Power Structure)

ความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ ในสังคมท้องถิ่นไทยเป็นแนวคิดที่ได้รับการยอมรับ ถูกอ้างอิงและใช้เป็นกรอบในการศึกษาอยู่เสมอ ระบบเครือญาติ เป็นความสัมพันธ์ ตามแนวนอน ที่เกิดขึ้นจากความจำเป็นในชีวิตของคนในชนบท เนื่องจากสังคมชนบทในอดีตมีข้อจำกัดทาง สภาพแวดล้อมทำให้บุคคลต้องร่วมมือกัน และระบบเครือญาติจะมีส่วนช่วยเหลือและให้หลักประกัน ในชีวิต อีกทั้งทำหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกันจากข้อเท็จจริงดังกล่าว ทำให้จิตสำนึกที่ให้ความสำคัญ กับระบบเครือญาติมีรากเหง้าที่ลึกซึ้ง

ภายใต้แนวคิดเกี่ยวกับระบบเครือญาตินี้ ไพฑูรย์ เครือแก้ว (2515 : 15) ได้อธิบายสังคม ท้องถิ่นไทยว่า ชุมชนท้องถิ่นไทยเป็นชุมชนที่มีความเป็นอยู่อย่างกันเอง มีความสนิทสนมกันมาเสมอ มีความสัมพันธ์แบบซึ่งหน้า เป็นชุมชนที่มีกลุ่มปฐมภูมิ (Primary Group) แต่ละกลุ่มรวมกันอยู่ในเขต ท้องที่ต่าง ๆ ผู้คนในท้องถิ่นมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องทัศนคติ และพฤติกรรมต่าง ๆ คนในท้องถิ่น ชนบทรู้จักกันทุกคนมีความสนิทสนม ติดต่อกันและกันโดยตรง มีความสัมพันธ์และฐานะบุคคล เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีการควบคุมทางสังคมแบบเป็นกันเอง สังคมท้องถิ่นมีการเคลื่อนไหว (Social Mobility) น้อย การโยกย้ายการเปลี่ยนแปลงฐานะ (Status) ไม่ค่อยมี คนในท้องถิ่นมีโลกทัศน์เป็นคน หัวโบราณ ยึดมั่นอยู่ประเพณีเก่า ไม่ยอมเปลี่ยนแปลงและมักจะต่อต้านของใหม่ คนในท้องถิ่นจะมี ลักษณะความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นเป็นแบบพวกเรา (In - group) มีความสัมพันธ์กัน ตามประเพณี ไม่มีเหตุผล (Non - rational) ชาวบ้านจะรู้จักกันหัวบ้านท้ายบ้าน รักใคร่กันดีในหมู่บ้าน เกลียดใครก็ซุบซิบนินทาประณามคนคนนั้นทั้งหมู่บ้าน

จะเห็นได้ว่าการอธิบายของนายไพฑูรย์ เครือแก้ว จะมีแต่ภาพสวยงาม ท้องถิ่นเป็น สังคมที่สงบสุข ซึ่งความจริงแล้วอาจจะเป็นเพียงด้านเดียวของสังคมท้องถิ่นเท่านั้น ส่วนความจริง ที่ดำรงอยู่ในแบบความสัมพันธ์อื่น ๆ ถูกมองข้าม

แนวคิดระบบเครือญาติ ได้รับการยอมรับและอธิบายเพิ่มเติมจากนักวิชาการท่านอื่น เช่น นายสุเทพ สุนทรเกสัช (2548 : 19) เสนอแนวคิดเพิ่มเติมว่า ความสัมพันธ์ทางครอบครัว และเครือญาติ เป็นพื้นฐานสำคัญอันจะก่อให้เกิดความร่วมมือกันทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ศาสนา วัฒนธรรม ในระดับที่ต้องการความร่วมมือของคนในท้องถิ่น โดยอาศัยความสัมพันธ์ทางครอบครัว และระบบเครือญาติเป็นพื้นฐาน แต่ละกลุ่มมีหัวหน้ากลุ่มที่มาจากอาวุโส มีคุณธรรม และหัวหน้ากลุ่ม ของระบบเครือญาติจะรวมตัวเป็นผู้ปกครองหมู่บ้าน เลือกว่าหัวหน้าหมู่บ้านขึ้นมา และหัวหน้าหมู่บ้าน เมื่อต้องการสั่งงาน หรือติดต่อกับลูกบ้านก็จะประสานผ่านหัวหน้ากลุ่มเครือญาติ และการปกครอง โดยระบบเครือญาติเป็นพื้นฐานนี้เอง ทำให้บ้านที่ถูกเข้ามารวมกลุ่มทางการปกครอง ไม่รู้สึกว่าเป็น แปลกหน้า หรือรู้สึกว่าเป็นคนอื่นในส่วนของการแลกเปลี่ยนของคนในท้องถิ่นมีลักษณะการ

ช่วยเหลือและพึ่งพาอาศัยกันเป็นหลักการตอบแทนในการแลกเปลี่ยนจึงเป็นเรื่องของการบริการ หรือให้ของกำนัลที่เป็นสัญลักษณ์มากกว่าที่จะเป็นเงิน นอกจากนี้ชาวบ้านยังถือคุณธรรมที่จะ สนับสนุนให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่ม

ข้อเสนอของนายสุเทพ สุนทรเกสัช ซึ่งให้เห็นโครงสร้างอำนาจระบบเครือข่ายได้ ชัดเจนขึ้น ซึ่งมีลักษณะทางอำนาจกระจายออกไปตามกลุ่มเครือข่ายและกระจายออกไปในแนวนอน โดยแหล่งที่มาของอำนาจที่สำคัญคืออาวุโสและความมีคุณธรรม

อมีโอท (Amiot. 1995 : 48) ได้อธิบายแนวคิดระบบเครือข่ายในสังคมท้องถิ่นว่า ในสังคมท้องถิ่นคนในท้องถิ่นจะมีแนวโน้มไปในทางที่จะรวมเข้ากับกลุ่มที่มีพลังอำนาจในท้องถิ่น และในหมู่บ้านก็มีการแข่งขันกันในแต่ละกลุ่ม แต่ไม่มีการต่อสู้ กลุ่มทุกกลุ่มต่างมีความสามารถ และมีหน้าที่ทางสังคม มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกัน ผู้นำอำนาจกลุ่มหนึ่งอาจให้ความเคารพ ต่อพ่อแม่ของกลุ่มของตนได้ อมีโอท ได้กล่าวถึงผู้นำท้องถิ่นไว้ 2 แบบคือ ผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งจาก ทางการ และผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำที่ไม่ได้รับการแต่งตั้งจากทางการ และการที่ผู้นำจะได้รับการ เคารพยำเกรง มักต้องมีรากฐานเป็นบริบท เช่น การมีตำแหน่ง ความมีอาวุโส ความมั่งคั่ง การมี อำนาจควบคุม โดยผ่านครอบครัว การศึกษาดี อุบินิสัยดี และมีคุณธรรม

2. แนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ (Patron - client System Power Structure)

ระบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ เป็นระบบที่เกิดขึ้นในสังคมศักดินามีการจัดลำดับ ชั้นของสังคมแบบเจ้าขุนมูลนาย และไพร่ อคิน ระพีพัฒน์ (2527 : 28) ได้อธิบายความสัมพันธ์ของ โครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ว่า เป็นความสัมพันธ์ที่สำคัญที่สุดในการจัดระเบียบสังคมไทย ความสัมพันธ์ดังกล่าวมีลักษณะเป็นลูกพี่-ลูกน้อง (Junior-senior) ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานความ ไม่เสมอภาค ในการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ไม่ว่าจะในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองความสัมพันธ์แบบนี้ เป็นรากฐาน ของการจัดกลุ่มที่เรียกว่า กลุ่มอุปถัมภ์

กลุ่มอุปถัมภ์เป็นกลุ่มที่มีสมาชิกของกลุ่มเป็นลำดับชั้น ตามปรกติจะมีผู้นำหนึ่งคน และมีลูกน้องจำนวนหนึ่ง ผู้นำสามารถผูกพันความจงรักภักดีของลูกน้อง โดยการจัดสรรผลประโยชน์ ให้แก่ลูกน้องอย่างเป็นที่พอใจ สำหรับผู้ที่จะเป็นผู้นำกลุ่มอุปถัมภ์จะต้องเป็นบุคคลที่มีอำนาจและ ทรัพย์สิน

สกอตต์ (Scott. 1978 : 44) ได้อธิบายถึงโครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนสองกลุ่ม ที่เอื้อประโยชน์ให้กัน โดยมีบรรทัดฐานของ ความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เป็น ความสัมพันธ์ที่พัฒนาขึ้นระหว่างคนสองกลุ่มที่มีความไม่เท่าเทียมกัน ในด้านสถานะ ความมั่งคั่ง และอิทธิพล ประการที่สอง การก่อรูป (Formation) และคงอยู่ ของความสัมพันธ์ขึ้นกับการพึ่งพา ซึ่งกันและกันในการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการ ประการที่สาม พัฒนาการและการคงอยู่ของความ สัมพันธ์แบบอุปถัมภ์จะใช้ความสัมพันธ์แบบชั่งหน้า (Face-to-face)

ป๊อปสกิน (Popskin, 1979 : 58) มีความเห็นเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจแบบระบบอุปถัมภ์ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์ กับผู้ใต้อุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์เรื่องอำนาจ โดยที่ผู้อุปถัมภ์จะพยายามไม่ให้ฝ่ายหนึ่งรวมตัวกัน เพื่อเพิ่มอำนาจต่อรองกับตนและพยายามปิดกั้นทางเลือกต่าง ๆ ของผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์

กาญจนา แก้วเทพ (2527 : 22) ได้สรุปเกี่ยวกับ ระบบอุปถัมภ์ว่าเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่แลกเปลี่ยนกันอย่างไม่เท่าเทียมกันระหว่างสองกลุ่ม และเป็นความสัมพันธ์ที่ไม่เอื้ออำนวยผลต่อกัน กล่าวคือสิ่งที่เจ้านายมอบให้เป็นการคุ้มครองมีลักษณะ ประทานด้วยความกรุณา แต่สิ่งที่ลูกน้องเสนอให้ มีลักษณะเป็นการตอบแทนบุญคุณ ในการดำรงอยู่ของระบบนี้มีการสร้างอุดมการณ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติและบางส่วนได้กลายเป็นค่านิยมประจำใจของค่าผู้น้อยไป

จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์ของระบบอุปถัมภ์ เป็นความสัมพันธ์ที่มีลักษณะสองด้านที่ขัดแย้งกันเอง ด้านหนึ่งดูเหมือนจะมีความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนสองกลุ่ม คือผู้อุปถัมภ์จะให้การคุ้มครอง หรือช่วยเหลือเมื่อยามผู้ใต้อุปถัมภ์ของตนเดือดร้อน และคอยแจกจ่ายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ในขณะที่ผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ต้องให้ความซื่อสัตย์ความจงรักภักดี และการรับใช้แก่เจ้านายของตน แต่อีกด้านหนึ่งของระบบอุปถัมภ์นั้นแสดงให้เห็นถึงการเอาเปรียบของเจ้านายต่อลูกน้อง ลักษณะที่สองด้านที่ขัดแย้งกันของระบบอุปถัมภ์ที่มีโครงสร้างอำนาจแบบแนวตั้ง มีลำดับชั้นที่แน่นอนในเรื่องตำแหน่งและอำนาจ และมีลักษณะเป็นปราชัยของอำนาจ สำหรับผู้ที่เป็นเจ้านายหรือลูกพี่ในกลุ่มอุปถัมภ์นั้น มักจะมีตำแหน่งทรัพย์สิน และอิทธิพล ยังมีทรัพยากรเหล่านี้มากเท่าไรก็ทำให้กลุ่มอุปถัมภ์มีความเข้มแข็งมาก

คังงานเขียนของ อคิน รพีพัฒน์ (2536 : 29) เรื่อง ชีวิตและจุดจบของสลัมในกรุงเทพฯ ๑ แห่งหนึ่งที่กล่าวเกี่ยวกับ โครงสร้างอำนาจแบบอุปถัมภ์ ดังความตอนหนึ่งว่าหน่วยสังคมพื้นฐานในการจัดระบบสังคมมีรูปแบบเป็นกลุ่มคนที่ประกอบด้วยเจ้านายคนหนึ่งกับไพร่ใต้บังคับบัญชาจำนวนหนึ่ง เป็นการจัดรูปแบบหมู่บ้านหรือชุมชนในสมัยนั้น โดยเจ้านายจะสร้างบ้านอยู่ตรงกลางแล้วมีบ้านของผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่รายรอบหรือการรวมกลุ่มกันของหมู่บ้านชาวญวนในตรอกใต้ที่บ้านอยู่ใกล้ชิดกันไม่มีรั้วรอบบ้าน จึงเกิดการพึ่งพาอาศัยกันจึงเกิดการอุปถัมภ์กัน เช่น การใช้ไฟฟ้าและน้ำประปา เป็นต้น

3. แนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้น (Class Power Structure)

แนวคิดโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้น เป็นแนวคิดที่นิยมใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ในชุมชนท้องถิ่นมากขึ้นในปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นตัวที่ทำให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างชนชั้นได้ชัดเจน ดังนั้นการมองภาพของความเหมือน ๆ กันของคนในท้องถิ่นอย่างในอดีต จึงเป็นเรื่องที่ไม่สอดคล้องกับภาวะวิสัยที่เปลี่ยนแปลงไป

แนวคิดเรื่องความแตกต่างทางชนชั้นนี้ ในทางวัตถุนิยมประวัติศาสตร์มิได้วัดจากขนาดของทรัพย์สินและรายได้เป็นหลัก หากแต่การวัดจากคนในกลุ่มหนึ่งที่เป็นเจ้าของหรือผู้ควบคุมปัจจัยการผลิต โดยประกอบไปด้วย ที่ดิน แรงงาน ทุน และเทคโนโลยี ปัจจัยกระจายและแลกเปลี่ยน เพราะการเป็นเจ้าของและผู้ควบคุมปัจจัยดังกล่าวเท่ากับเป็นผู้มีอิทธิพลในการกำหนดว่าในกระบวนการผลิตนั้น ใครควรจะได้รับส่วนแบ่งอย่างไรและเท่าใด (วิทยากร เชียงกูล, 2525 : 28)

ลักษณะของความแตกต่างระหว่างชนชั้น ในทางสังคมท้องถิ่นมีส่วนการอธิบายถึงโครงสร้างอำนาจในท้องถิ่น คูฟแมน (Kaufman, 1960 : 48) ได้อธิบายว่าในชุมชนท้องถิ่น ความมั่งคั่งมีบทบาทสำคัญ ชาวชนบทที่มีเงินจะอยู่ในฐานะที่บีบบังคับคนอื่น ๆ ได้มากมายหลายคน ในปลายสุดของด้านหนึ่งจะมีชาวไร่ที่ที่ดิน คนเหล่านี้จะรู้สึกถึงการกีดกันทางเศรษฐกิจอยู่เสมอ ที่ไม่มีที่ดินและต้องขึ้นกับความเมตตาของผู้ที่เป็นเจ้าของที่ดินขนาดใหญ่ ในการแบ่งชนชั้นที่ความแตกต่างกันในการถือครองที่ดินเป็นพื้นฐาน ยังคงมีปรากฏอยู่ทั่วไป เป็นลักษณะโครงสร้างของหมู่บ้านในท้องถิ่นทั้งหลาย ยิ่งกว่านั้น ชนชั้นที่มีที่ดินก็จะใช้อำนาจแห่งชนชั้นเข้าควบคุมอำนาจทางการเมือง แม้กระทั่งผู้นำหมู่บ้านก็มักจะเลือกจากชนชั้นที่เป็นเจ้าของที่ดินเป็นผลให้สภาพการดำรงอยู่ของชนชั้นเจ้าของที่ดินเหนือกว่าบุคคลอื่นในชุมชนท้องถิ่น ที่ไม่มีที่ดินเพียงพอสำหรับตัวเอง และดำเนินชีวิตด้วยการเป็นลูกจ้างแรงงาน เพาะปลูก หรือเช่าที่จากคนอื่นที่มีที่ดิน เขาก็จะเป็นผู้พึ่งพาอาศัยของเจ้าของที่ดินในฐานะที่เป็นแหล่งดำเนินชีวิตและมีความโน้มเอียงที่จะให้ความช่วยเหลือเจ้าของที่ดินที่มีข้อพิพาทในหมู่บ้านและเป็นส่วนหนึ่งในการสมัครพรรคพวกของเจ้าของที่ดิน อีกทั้งเจ้าของที่ดินรายใหญ่มักจะเป็นผู้ให้เงินกู้ด้วย

การศึกษาลักษณะความเป็นชนชั้นในสังคมท้องถิ่นไทยของ สุรางค์ จันทรวานิช (2534 : 9) ซึ่งได้ใช้เกียรติภูมิของอาชีพเป็นเกณฑ์ในการแบ่งช่วงชั้นของคนในสังคม โดยจำแนกโครงสร้างของช่วงชั้นทางสังคมไทยออกเป็นชนชั้นสูง ชนชั้นกลางค่อนข้างสูง ชนชั้นกลางค่อนข้างต่ำ และชนชั้นล่าง โดยชนชั้นกลางตามการวิเคราะห์ของสุรางค์ คือ กลุ่ม “อาชีพ” บริการค้าขาย ที่มีโอกาสในการขยับฐานะทางสังคมขึ้นไปได้

ปรีชา คูวินทร์พันธุ์ (2526 : 9) ได้แบ่งการจัดช่วงชั้นทางสังคม โดยอาศัย “รายได้” เป็นเกณฑ์ โดยแบ่งการจัดช่วงชั้นออกไปเป็น ชนชั้นสูง ชนชั้นกลาง และชนชั้นล่าง โดยคนในช่วงชั้นสูงและช่วงชั้นกลางมีโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจมากกว่าช่วงชั้นล่าง

อนันท์ กาญจนพันธุ์ (2521 : 18) เรื่อง ระบบทุนนิยมกับการเปลี่ยนแปลงหมู่บ้านล้านนา ที่กล่าวถึงโครงสร้างอำนาจแบบชนชั้นว่า ระบบทุนนิยมที่เข้าไปในหมู่บ้านล้านนาได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางชนชั้นระหว่างชนชั้นนายทุนกับชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ทั้ง ๆ ที่ก่อนหน้านี้คนสองชนชั้นนี้เป็นบุคคลในหมู่บ้านเดียวกันและเกิดการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์กับพวกกลุ่มชนนอกหมู่บ้าน โดยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงตามกลไกของระบบทุนนิยมหรือการขายตัวเข้ามา

4. แนวคิดเรื่องกลุ่มการเมืองแบบฝักใฝ่ในท้องถิ่น

กลุ่มการเมือง หมายถึง กลุ่มที่มีลักษณะความขัดแย้งทางการเมือง มีลักษณะไม่ถาวร และไม่จัดระเบียบเป็นทางการ กลุ่มจะทำหน้าที่อย่างเข้มแข็งและเอางานเอาคารเมื่อได้รับการกระตุ้นหรือเกิดกรณีพิพาทกันในการควบคุมทรัพยากร สำหรับการรับคนเข้าเป็นสมาชิกนั้นรับด้วยหลักการนานชนิตที่แตกต่างกันหลายประการ นิโคลัส (Nicholas. 1965 : 17) หลักการเหล่านี้อาจขึ้นอยู่กับความผูกพันทางเครือญาติ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้อุปถัมภ์กับผู้อยู่ใต้อุปถัมภ์ความผูกพันทางด้านเศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง หรืออันหนึ่งอันใดผสมกันในสมาชิกกลุ่มเหล่านี้เคลื่อนไหวและมีปฏิกริยาในรูปแบบโครงสร้างอำนาจตามฐานะของหัวหน้ากับลูกน้องซึ่งมีบทบาทของแต่ละคนมิได้กำหนดชัดเจน และผลตอบแทนในหลายกรณีขึ้นอยู่กับกรณีพิพาทหรือเคราะห์ของผู้นำ

ในการศึกษาเกี่ยวกับหมู่บ้านไทยของ อคิน ระเบิดน์ (2527 : 28) พบว่าการแบ่งกลุ่มชนบท ในหมู่บ้านหรือตำบลมีกลุ่มอุปถัมภ์อยู่หลายกลุ่ม และกลุ่มเหล่านี้แบ่งเป็นฝักใฝ่ที่ความขัดแย้งกันและกัน ในการศึกษาของไรท์ (Wright. 1985 : 22) พบว่าการแบ่งฝักใฝ่ในหมู่บ้านชนบทไทยมักประกอบด้วยผู้นำสองคนหรือมากกว่านั้นพร้อมด้วยสมาชิกในกลุ่มอุปถัมภ์ของตนและพื้นฐานของการเกิดกลุ่มฝักใฝ่นั้น เกิดจากสาเหตุ 6 ประการ ดังนี้

4.1 ความเป็นพันธมิตรระหว่างผู้นำหมู่บ้านที่มีวัฒนธรรมและการเมืองที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและพยายามต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในชุมชนท้องถิ่น

4.2 เขตหมู่บ้านตามการปกครองที่เป็นธรรมชาติ

4.3 ข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยในท้องถิ่นเดียวกัน

4.4 ข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มพื้นที่อาศัยดั้งเดิมแตกต่างกัน

4.5 ข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มในชุมชนท้องถิ่นซึ่งสังกัดเป็นสมาชิกพรรคพวกของผู้อุปถัมภ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่นอกชุมชน

4.6 ข้อขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่สังกัดพรรคการเมืองต่าง ๆ

จะเห็นได้ว่าการศึกษาของ ไรท์ (Wright. 1985 : 23) พบว่ารากฐานของการเกิดกลุ่มฝักใฝ่ในชุมชนท้องถิ่นนั้นมีอยู่หลายประการด้วยกัน ซึ่งแต่ละอย่างอาจเกิดขึ้นในสังคมท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งได้เสมอ หรือภายในท้องถิ่นเดียวกันก็สามารถมีความขัดแย้งของกลุ่มฝักใฝ่หลายแบบก็ได้ ซึ่งความขัดแย้งแต่ละอย่างก็มีผลต่อการกำหนดโครงสร้างอำนาจภายในท้องถิ่น ได้ทั้งสิ้น

การศึกษาของ ชาดิชา ฌ เชียงใหม่ (2528 : 29) เกี่ยวกับกลุ่มการเมืองในหมู่บ้านทางภาคเหนือพบว่าในหมู่บ้านมีกลุ่มการเมืองอยู่ 2 ประเภทใหญ่ คือ กลุ่มของผู้มีอิทธิพล โดยประกอบด้วยเจ้าของที่ดินรายใหญ่ พ่อค้าที่ร่ำรวย และผู้นำการปกครองของหมู่บ้านกลุ่มเหล่านี้เป็นส่วนน้อยที่สามารถปรับเปลี่ยนหมู่บ้านได้ และสร้างความสัมพันธ์กับคนภายนอกที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจ

การเมืองโดยสามารถที่จะหาผลประโยชน์จากการที่หมู่บ้านได้รับผลกระทบจากการขายตัวของ บทบาทของรัฐและส่งเสริมกิจการค้า รวมถึงวัฒนธรรมสมัยใหม่ และกลุ่มที่สองคือกลุ่มคนใน หมู่บ้านที่มีความทะเยอทะยานหรือเพื่องอพพเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน กลุ่มนี้จะไม่พอใจต่อการ ที่กลุ่ม อธิพิลควบคุมผลประโยชน์ในท้องถิ่น และมักเอาเปรียบคนยากจน กลุ่มต่อต้านนี้ได้รับการสนับสนุน จากคนที่ยากจน และคนที่ไม่พอใจต่อพฤติกรรมของกลุ่มอธิพิล อย่างไรก็ตามก็ตีความสัมพันธ์ภายใน กลุ่มทั้งสองนี้มีลักษณะของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์

ทั้งสองกลุ่มมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันในเรื่องของโครงสร้างขององค์การของการเมือง ของกลุ่มและบทบาท (ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2528 : 25) ดังนี้

4.1 การแข่งขันแย่งชิงผลประโยชน์และเกียรติภูมิเป็นปัจจัยพื้นฐานของการเกิดขึ้น ของกลุ่มการเมือง

4.2 กลุ่มการเมืองขึ้นอยู่กับผู้นำ

4.3 ผู้นำของกลุ่มการเมืองระดมการสนับสนุนของผู้ติดตามโดยใช้วิธีการหลาย ๆ อย่าง

4.4 กลุ่มการเมืองเป็นองค์การทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นในแง่ที่ว่าขายความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกของกลุ่มถูกสร้างขึ้นและรักษาไว้ด้วยความประสงค์ของผู้นำ

5. แนวคิดกลุ่มยุทธศาสตร์

แนวคิดกลุ่มยุทธศาสตร์ (Strategic Group) กำเนิดจากกลุ่มนักวิชาการแห่งมหาวิทยาลัย บิเลเฟลด์ (Bielefeld University) ประเทศเยอรมันนี โดยการนำของฮันส์-ดิเธอร์เอเวอส์ (Hans Dieter Evers) ซึ่งเขาได้ใช้แนวความคิดนี้ในการวิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมในประเทศ แแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

แมนเดล (Mandel. 1995 : 59) ได้นิยามโมทัศน์ กลุ่มยุทธศาสตร์ไว้ดังนี้กลุ่มยุทธศาสตร์ คือ กลุ่มบุคคลจำนวนหนึ่งซึ่งผูกพันกันด้วยผลประโยชน์ร่วมที่จะพยายามรักษาหรือแสวงหาโอกาส ในอันที่จะเข้าไปยึดครองทรัพยากรต่าง ๆ มาเป็นของตน ทรัพยากรที่ว่านี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียง ทรัพย์สินสมบัติที่เป็นวัตถุเท่านั้น แต่ยังรวมถึงอำนาจ เกียรติยศ ความรู้ความชำนาญหรืออุดมมุ่งหมายทาง ศาสนา ก็ได้เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ร่วมเหล่านี้ กลุ่มบุคคลดังกล่าวต้องปฏิบัติการทางยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นเสมือนโครงการระยะยาว ที่ดำรงหรือแสวงหาโอกาสในการยึดครองทรัพยากรต่าง ๆ ให้มากขึ้น กลุ่มยุทธศาสตร์จะก่อตัวขึ้นเมื่อ โอกาสต่าง ๆ ในการแสวงหาทรัพยากรเปิดกว้างขึ้น กลุ่มยุทธศาสตร์ ต่าง ๆ จะพยายามเข้าไปปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขที่กีดขวางมิให้ตนรักษาหรือแสวงหา ผลประโยชน์ใหม่ ๆ ได้

กลุ่มยุทธศาสตร์ตามความหมายข้างต้น มีลักษณะไม่แตกต่างกันไปจากกลุ่มผลประโยชน์ นั่นเอง ซึ่งก็คือ เป็นกลุ่มที่มีผลประโยชน์ร่วมกันและพยายามที่จะกระทำการเคลื่อนไหวทางการเมือง

เพื่อรักษาหรือเพิ่มพูนผลประโยชน์ของกลุ่มให้มากขึ้น เพียงแต่กลุ่มผลประโยชน์ที่สามารถจัดเป็นกลุ่มยุทธศาสตร์ได้นั้นจะต้องเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลสูงและมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองอย่างเด่นชัดเท่านั้น

ในการศึกษาสังคมแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยุคใหม่ของนักคิดกลุ่มนี้ พวกเขามีความเห็นว่ากลุ่มยุทธศาสตร์ของประเทศแถบดังกล่าวก็คือ ข้าราชการ ทหาร ครู ผู้เชี่ยวชาญ ด้านต่าง ๆ และนักธุรกิจชาวจีน ในแง่ที่ รัฐมิใช่ตัวแทนของประชาสังคม แต่เป็นสนามของการต่อสู้เพื่อการแย่งชิงและครอบครองของกลุ่มยุทธศาสตร์ต่าง ๆ

นอกจากสังคมจะประกอบด้วยกลุ่มยุทธศาสตร์ไม่กี่กลุ่มแล้ว นักคิดแนวนี้กำหนดให้ ขบวนการชาวนาและกรรมกร เป็น กลุ่มต่อต้านกลุ่มยุทธศาสตร์ กลุ่มหลังนี้หมายถึงกลุ่มที่พยายามพัฒนายุทธศาสตร์ขึ้นมาต่อการครอบงำของกลุ่มยุทธศาสตร์ ขณะเดียวกันกลุ่มต่อต้านได้พยายามปฏิบัติการทางยุทธศาสตร์ เพื่อผลักดันให้สังคมพัฒนาไปในทางทิศทางที่ตนต้องการอีกด้วย

ในความเห็นของผู้ศึกษามีความเห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจท้องถิ่นมีโครงสร้างอำนาจที่มีหลักฐานความคิดอยู่บนแนวคิด เรื่องการแบ่งชนชั้นทางสังคม เป็นสังคมที่ไม่มีความเท่าเทียมกัน ไม่มีความเสมอภาคกันในสังคม แต่ละสังคมมีความแตกต่างกันไปตามสภาพภูมิประเทศของแต่ละภูมิภาคไป โครงสร้างอำนาจในท้องถิ่นถูกแบ่งได้หลายรูปแบบ เช่น โครงสร้างระบบญาติพี่น้องหรือเครือญาติ หรือโครงสร้างระบบแบบเจ้านายลูกน้องโดยจะคอยอุปถัมภ์ดูแลกันไป หรือการแบ่งอำนาจตามฐานะ ชนชั้น วรรณะ โดยคนรวยจะเห็นคนที่จนกว่าไม่มีค่า ไม่สมควรคบหาสมาคมด้วย คนรวยก็จะคบแต่พวกคนรวยไป คนจนก็คบอยู่แต่กับคนจนไป ทำให้สังคมมีการแบ่งชนชั้นกันไป และสุดท้ายการแบ่งโครงสร้างตามกลุ่มการเมืองหรือกลุ่มสีที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในสังคมไทย เช่น กลุ่มเสื้อเหลือง กลุ่มเสื้อแดง กลุ่มประชาธิปไตย กลุ่มเพื่อไทย เป็นต้น สังคมไทยในปัจจุบันจึงเป็นสังคมที่เกิดการแตกแยกทางความคิด ซึ่งยังไม่มีหนทางที่แก้ไขได้เลยในปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับระบบการทุจริตเลือกตั้ง

การเลือกตั้งแต่ละครั้งมักมีเสียงสะท้อนออกมาเสมอว่ามีการซื้อ-ขาย เสียง โดยเฉพาะการเลือกตั้ง 2 ครั้งหลังสุด คือ 22 มีนาคม 2535 กับ 13 กันยายน 2535 เป็นที่รับรู้ในแวดวงสาธารณชนว่าเป็นการเลือกตั้งที่มีการซื้อขายเสียงมากที่สุด จนทำให้การซื้อ-ขายเสียงถูกสถาปนาขึ้นเป็นสถาบัน และวัฒนธรรมทางการเมืองประเภทหนึ่งไปแล้ว ความเป็นสถาบัน หมายถึง ลักษณะนามและรูปธรรมของสรรพสิ่งใดๆ ซึ่งมีโครงสร้างที่ชัดเจน มีความเป็นระบบสูง มีความมั่นคงถาวร มีความเกี่ยวข้องกับบุคคลจำนวนมาก และถูกยอมรับให้เป็นแบบแผนทางสังคม และเมื่อผนวกกับความเป็นวัฒนธรรม

ไปด้วยแล้วนั้นก็หมายความว่า การซื้อ-ขายเสียง ได้เป็นปรากฏการณ์ทางการเมืองที่ได้รับการยอมรับ และผนึกแน่นอยู่ในวิถีคิด (Way of Thinking) และวิถีชีวิต (Way of Life) ของคนในสังคม ดังนั้น ถ้าพูดถึงการเลือกตั้งก็มักจะคิดถึงการซื้อขายเสียงควบคู่กันไปเสมอ

อย่างไรก็ตามหากพิจารณาเป็นระบบรอบด้านแล้ว การซื้อ-ขายเสียงเป็นเพียงด้านหนึ่งของ ระบบการทุจริตเลือกตั้ง ซึ่งประกอบด้วย การทุจริตการหาเสียง การซื้อ-ขายเสียง และการทุจริต การลงคะแนนเสียง ทั้งสามประเภทยังมีแนวทางที่ต่างกันแต่โดยทั่วไป บุคคลมักจะเหมารวมและเข้าใจ ว่าการทุจริตเลือกตั้งมีแนวทางการซื้อ-ขายเสียงเพียงแนวทางเดียวเท่านั้น หนังสือเล่มนี้จะพยายาม ทำความเข้าใจการทุจริตที่เกี่ยวข้องกับสังคมอย่างละเอียด

สี่มิติของระบบทุจริตการเลือกตั้ง

1. มิติด้านผู้สมัคร ประกอบด้วย ส่วนสถานภาพ บทบาท และความคาดหวัง ซึ่งช่วยให้ ได้คำตอบว่า ผู้สมัครที่ลงเล่นการเมืองนั้นคาดหวังต้องการอย่างไร พื้นเพเป็นแบบไหน และมีพื้นฐาน อย่างไร ซึ่งทำให้สามารถประเมินได้ว่าผู้สมัครจะทุจริตหรือไม่

2. มิติด้านประชาชน เหตุที่นำมาเกี่ยวข้องเนื่องจากประชาชนผู้มีสิทธิคือ ผู้ร่วมมือทุจริต กับผู้สมัคร โดยวิธีใช้สิทธิของตน ดังนั้นส่วนที่ว่าโครงสร้างของชุมชน อำนาจการนำและพฤติกรรม การใช้สิทธิเลือกตั้งของประชาชนจึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุจริตการเลือกตั้ง

3. มิติด้านการรณรงค์ การรณรงค์เพื่อให้เกิดการคิดและตัดสินใจว่าควรจะเลือกใครเป็น องค์ประกอบอย่างหนึ่งที่สำคัญของระบบการปกครองโดยตัวแทน และผู้ที่ประสงค์เป็นตัวแทนหรือ ผู้สมัครก็มักจะต้องมีแนวคิดหรือแบบแผน หวังดูผลการหาเสียง ตลอดจนยุทธศาสตร์ยุทธวิธีของการ รณรงค์ ยุทธวิธีที่ชาญฉลาดเพื่อชัยชนะของผู้สมัครทั้งหลายย่อมเป็นคำตอบบางอย่างว่า ทำไมผู้สมัคร แต่ละคนจึงเน้นแนวทางการหาเสียงต่างกันทำไมบางคนจึงเดินบนทางสุจริตน้ำดีแล้วทำไมบางคน จึงเดินบนทางทุจริตน้ำเน่า

4. มิติด้านแนวทางทุจริต แม้จะทราบกันโดยกว้าง ๆ ว่า พรรคและนักการเมืองส่วนใหญ่ มักจะมีแนวทางการทุจริตอย่างไร แต่ยากที่จะทราบถึงกรรมวิธีต่าง ๆ ในรายละเอียด เพราะเรื่องนี้ มีความซับซ้อน ซ่อนเร้นและลึกซึ้ง ดังนั้นต้องมีการใช้กรอบการวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยจำแนก แนวทางการทุจริตออกเป็น 3 แบบ คือการทุจริตหาเสียง การซื้อ-ขายเสียง และการทุจริตการลงคะแนน เสียง ในมิตินี้จะตอบคำถามที่ว่าผู้สมัครทำการทุจริตในสามแนวทางนี้ ณ ขั้นตอนใดโดยใช้วิธีการ ใด ๆ และมีกลุ่มบุคคลใดให้การช่วยเหลือ

นอกจากจะมีแนวทางทั้ง 4 ด้านนี้แล้ว การทำความเข้าใจการทุจริตให้ลึกซึ้ง ละเลยไม่ได้ ที่จะนำเอาบริบททางวัฒนธรรมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองที่กล่าวมาคือ วัฒนธรรมแบบ อุปถัมภ์เชิงอำนาจนิยมซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรมทางการเมืองหลักที่ครอบงำระบบการเมืองไทย มานานแล้ว

1. มิติด้านผู้สมัคร

ก่อนที่จะลงรายละเอียดถึงตัวผู้สมัคร ขอกล่าวถึงเรื่องที่เป็นพื้นฐานสำหรับผู้ที่เป็นนักการเมือง นั่นคือฐานเศรษฐกิจ และฐานมวลชน ทั้งสองฐานนี้จำเป็นและสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ต่อผู้ที่คิดจะเป็นนักการเมือง หากใครไม่มีทั้งสองขานนี้อย่าคิดที่จะไปเล่นการเมืองหรือเป็นนักการเมืองให้เสียเวลา เพราะยากยิ่งจะประสบความสำเร็จทางการเมืองได้ แต่หากใครมีฐานทั้งสองในระดับที่มีความมั่นคงและหนาแน่น ก็มีแนวโน้มในการประสบความสำเร็จบนเส้นทางการเมืองค่อนข้างสูง

การจำแนกประเภทผู้สมัครเลือกตั้งผู้เขียนจำแนกตามลักษณะที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง สถานภาพทางของผู้สมัคร หมายถึงภาพรวมที่บ่งบอกความเป็นอยู่ในด้านใดด้านหนึ่ง หรือทุก ๆ ด้าน อันประกอบด้วย ฐานะทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมประชากรรวมกัน

1.1 ฐานะด้านเศรษฐกิจและการหนุนช่วย

1.1.1 ประเภทแรก “ไร้เงินและโดดเดี่ยว” ผู้สมัครประเภทนี้มักเป็นนักการเมืองหน้าใหม่ หรือเคยเป็นอดีตเยาวชนของพรรคการเมืองมาก่อน มักเป็นผู้ที่มีเลืคนักการเมืองเข้มข้นอยากเข้าไปช่วยแก้ไขปัญหาของประเทศชาติ มีลักษณะที่พอรู้งานการเมืองมาบ้าง แต่โดยส่วนใหญ่แล้วผู้สมัครประเภทนี้มักจะมีฐานะที่ไม่ดีนัก และยังมีบารมีไม่เพียงพอที่จะขอรับการสนับสนุนจากนักธุรกิจ ส่วนแนวโน้มในการทุจริตการเลือกตั้งของผู้สมัครเป็นแบบนี้มีน้อยมากหรืออาจจะไม่มีเลย

1.1.2 ประเภทที่สอง “เงินน้อยแต่ได้รับการช่วยเหลือ” ผู้สมัครประเภทนี้จัดว่าเป็นผู้ที่ถือว่าบารมีและได้รับการยอมรับขึ้นบ้าง ซึ่งก็เกิดจากจากเคยรับสมัครเลือกตั้งมาก่อน และได้รับความสนับสนุนจากประชาชนพอสมควร ที่ทำให้พรรคเห็นความสำคัญขึ้นมาบ้าง เมื่อเป็นเช่นนี้พรรคก็จะส่งเงินเข้าไปช่วยหนุนแต่ก็ไม่มากนักพรรคการเมืองบางพรรคแบ่งการหนุนช่วยออกเป็นระดับ 1, 3, 5, 7 ผู้สมัครประเภทนี้จะได้น้อยที่สุดนั่นคือได้เพียง 1 เท่านั้นแต่บางพวกอาจมีพรรคพวกเพื่อนฝูงอยู่ในระดับจังหวัด จึงช่วยให้บริจากลงขันกันบ้างก็มี

1.1.3 ประเภทที่สาม “เงินน้อยและถูกหิ้ว” เป็นผู้สมัครที่อยู่ภายใต้สังกัดของผู้มีชื่อเสียงในพรรคหรือนายทุนของพรรค ชื่อเสียงของผู้สมัครประเภทนี้ก็พอมืออยู่บ้าง แต่ไม่มากนักแต่บังเอิญว่าหัวหน้าทีมของตนสามารถหอบหิ้วเข้าสภาไปได้

1.1.4 ประเภทที่สี่ “มีเงินพึ่งตนเอง” ฐานะของผู้สมัครประเภทนี้คือ สามารถช่วยตัวเองทางการเงินได้โดยไม่ต้องพึ่งเงินจากพรรคหรือจากนักธุรกิจอื่น ๆ แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่สามารถไปช่วยคนอื่นได้ ดังนั้นจึงมักหาเสียงด้วยวิธีการยิงลูกโคค หรือหาเสียงโดยเน้นตนเองเป็นหลัก ส่วนลูกทีมหรือทีมเป็นด้านรอง โอกาสการทุจริตของผู้สมัครประเภทนี้มีอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

1.1.5 ประเภทที่ห้า “มีเงินหิ้วลูกทิม” ฐานะของผู้สมัครประเภทนี้จัดว่าอยู่ในฐานะ รวย หรือเป็นเศรษฐี หรือเป็นเจ้าของธุรกิจต่าง ๆ ในระดับจังหวัดและมีเงินเพียงพอที่จะให้คนอื่น พึ่งพาได้ ภาษาการเมืองเรียกว่า “หิ้วคนอื่นได้” ผู้สมัครประเภทนี้หากได้รับการเลือกตั้ง ก็มีโอกา สก้าวขึ้นเป็นรัฐมนตรีได้ ดังนั้นพวกเขาจึงสามารถทุ่มสุดตัวและหากผู้สมัครของพรรคคู่แข่ง ได้คะแนน สูติขึ้นมา ก็ยิ่งทำให้การแข่งขันเป็นไปอย่างรุนแรง

1.1.6 ประเภทที่หก “เจ้าบุญทุ่ม” ฐานะของผู้สมัครประเภทนี้จัดอยู่ในระดับที่ รวยมาก หรือระดับมหาเศรษฐีมักเป็นผู้ที่เป็นนายทุนให้พรรคหรือมอบเงินสนับสนุนให้พรรค ขอบเขต เครือข่ายของผู้ของการสนับสนุนของผู้สมัครประเภทนี้ต่อลูกพรรค อยู่ในระดับที่กว้างขวางในระดับ จังหวัด ระดับภาค หรือ ระดับประเทศ ผู้สมัครประเภทนี้มักใช้เงิน เป็นเสมือนใบเบิกทางเข้าสู่สภ า หินอ่อน การจ่ายเงินไปอย่างไม่จำกัดผู้สมัครบางคน ใช้เงินถึง 40-50 ล้านบาท เขตเลือกตั้งใดปรากฏ ผู้เข้าสมัครประเภทนี้ การทุจริตการเลือกตั้งย่อมปรากฏได้อย่างชัดเจน

1.1.7 ประเภทที่เจ็ด “มีเงินแต่เกาะชื่อเสียง” ผู้สมัครประเภทนี้มีเงินอย่างเดียวแต่ ไม่มีชื่อเสียงไม่มีคนรู้จักและไร้การจัดการเรื่องระบบห้วคะแนน จึงมักหอบหิ้วเงินไปสนับสนุน ผู้สมัครที่มีชื่อเสียง โดยยื่นเงื่อนไขให้หอบหิ้วตัวเองเข้ามาด้วย โอกาสทุจริตโดยใช้กลไกของผู้สมัคร เจ้าถิ่นมีสูงมาก

1.2 ฐานด้านการเมือง หมายถึงการมีหรือเคยมีตำแหน่งและประสบการณ์ ทางการเมือง ต่าง ๆ มาก่อน ซึ่งเคยมีนี้ นอกจากจะสะท้อนทักษะทางการเมืองแล้วยังเป็นตัวชี้แสดงส่วนหนึ่งว่า ผู้ลงสมัครเลือกตั้งจะมีโอกาสแพ้หรือชนะมากกว่า

หากจำแนกประเภทของผู้สมัคร ตามลักษณะประสบการณ์ทางการเมือง มีดังนี้

1.2.1 ประเภทแรก “ผู้สมัคร ส.ส. ผูกขาด” หมายถึง ผู้สมัคร ส.ส.ที่เคยได้รับการ เลือกตั้งมากกว่า3ครั้งขึ้นไป ลงสมัครรับเลือกตั้งครั้งไหนก็มักจะได้รับการเลือกตั้งทุกครั้ง ไปเป็นผู้ที่มี ฐานะทางการเมืองที่มั่นคงและแน่นหนามาก ผู้สมัครประเภทนี้มักมีอิทธิพลเหนือข้าราชการ จึงทำให้ ข้าราชการเกรงใจหรืออาจเลยไปถึงเกรงกลัวผู้สมัคร ดังนั้นเมื่อผู้ทุจริตการเลือกตั้งแล้ว ข้าราชการ จะมักเอาหูไปนาเอาตาไปไร่ และที่น่ายกย่องกว่านั้นคือข้าราชการให้ความร่วมมือในการทุจริตเสียเอง

1.2.2 ประเภทที่สอง “ผู้สมัครกึ่งผูกขาด” หมายถึงผู้ที่เคยได้รับการเลือกตั้ง 2-3 ครั้ง และสมัยของการเป็น ส.ส.อาจต่อเนื่องบ้างไม่ต่อเนื่องบ้าง ผู้สมัครประเภทนี้มักพบมากในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นภาคที่ผู้ได้รับการเลือกตั้งนั้นหมุนเวียนที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้การแข่งขัน เพื่อตำแหน่ง ส.ส. ในภาคนี้จึงยิ่งสูงขึ้น โอกาสได้รับชัยชนะนั้นใกล้เคียงกันมากเนื่องจากผู้สมัครมี ฐานะที่ใกล้เคียงกันและสูสีกันหลายคนนั่นเอง ภายใต้สภาพเงื่อนไขดังกล่าวจึงทำให้การทุจริตใน ผู้สมัครประเภทนี้มีค่อนข้างสูงทีเดียว

1.2.3 ประเภทที่สาม “ผู้สมัครแบบชั่วคราว” หมายถึงผู้สมัคร ส.ส.ที่เคยได้รับการเลือกตั้งเพียงครั้งเดียว มักจะเป็นผู้ที่มีบารมีค่อนข้างน้อย การได้เป็นส.ส.นั้นอาจได้มาเพราะกระแสทางการเมืองแบบบังเอิญ หรือเป็นผู้สมัครที่ไม่มีฐานการเมืองในพื้นที่แต่พึ่งพาส.ส.ในสองประเภทแรก การทุจริตนั้นก็อาจจะมีน้อยหรืออาจจะไม่มีเลย ตรงกันข้ามถ้าเป็นผู้สมัครที่มีฐานะที่ค่อนข้างหนาแน่นก็ย่อมมีแนวทางทุจริตได้

1.2.4 ประเภทที่สี่ “พวกหน้าใหม่” สามารถจำแนกย่อยได้หลายรูปแบบ

1) พวกหน้าใหม่ที่เคยเป็นสมาชิกสภาจังหวัดหรือสมาชิกเทศบาลหรือสมาชิกกำนันมาก่อน การเคยเป็นนักการเมืองท้องถิ่นนั้นทำให้พวกเขาเหล่านั้นมีฐานเสียงพอสมควร แต่ไม่กว้างขวางนักเพราะฐานเช่นนี้จะมีลักษณะเฉพาะจุดเฉพาะพื้นที่ตามอำเภอ อย่างไรก็ตาม การมีฐานเช่นนี้อาจทำให้พวกเขาได้รับการสนับสนุนทางการเมืองจากพรรคและจากนักธุรกิจในพื้นที่บ้าง

2) หน้าใหม่ฐานน้อย ผู้สมัครประเภทนี้กล่าวได้ว่าอาจไม่เคยเล่นการเมืองมาก่อนเลย แต่เป็นผู้ที่สนใจการเมือง และเริ่มที่จะเข้ามาสัมผัสกับการเมือง บางคนเคยเล่นการเมืองแต่อาจมีตำแหน่งที่ไม่สำคัญ ซึ่งการมีฐานน้อยนี้หากฐานะเศรษฐกิจและระดับชื่อเสียงความสำคัญในพรรคน้อยก็กล่าวได้ว่าโอกาสในการทุจริตมีน้อยมาก

3) หน้าใหม่ไร้ฐาน ผู้สมัครประเภทนี้ไม่มีฐานการเมืองทั้งสิ้น เป็นผู้สมัครที่เกิดขึ้นจากความพิกลพิการของกฎหมายพรรคการเมืองไทย ผู้สมัครประเภทนี้มีถึง 76.6 % หรือ 3 ใน 4 ของผู้สมัครทั้งหมดและถ้าหากไม่มีการแก้ไขกฎหมายคาดว่าผู้สมัครประเภทนี้ไม่น้อยกว่า 70 % การมีผู้สมัครเช่นนี้มากนั้นไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ ทางการเมืองแม้แต่น้อย ตรงกันข้ามกลับสร้างความสับสนและความไขว้เขวแก่ประชาชน ตลอดจนสิ้นเปลืองงบประมาณ และเป็นการกีดกันพรรคการเมืองที่มีเงินน้อยอีกด้วย

1.3 ฐานสังคมประชากร หมายถึงพื้นเพพื้นฐานของผู้สมัครโดยพิจารณาว่าภูมิกำเนิดที่เกิดและอาศัยนั้น มีความมีความสำคัญกับพื้นที่ที่ลงสมัครรับเลือกตั้งอย่างไร

ลักษณะของผู้สมัครเมื่อจำแนกตามฐานสังคมประชากรสามารถแยกได้ ดังนี้

1.3.1 ประเภทแรก “ผู้สมัครถิ่นบ้าน” หมายถึงผู้สมัครที่เกิดในท้องถิ่นหรือเขตที่ลงสมัคร ประกอบอาชีพหรือเคบโศอาศัยอยู่ในเขตเลือกตั้งหรือจังหวัดที่ลงตลอดมา ผู้สมัครประเภทนี้มีถึง 78.6 ของผู้สมัครรับเลือกตั้งทั้งหมด

1.3.2 ประเภทที่สอง “ผู้สมัครถิ่นจร” หมายถึงผู้สมัครที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตเลือกตั้งหรือจังหวัดที่สมัครเลือกตั้ง แต่ไปอาศัยอยู่ในถิ่นฐานอื่นเป็นเวลานาน ไม่ค่อยได้กลับมายังภูมิลำเนาของตนเอง มักจะเป็นนักวิชาชีพหรือนักวิชาการ บางคนก็อาจเป็นพิธีกรโทรทัศน์ ดารา นักแสดงบ้าง ผู้สมัครประเภทนี้ยังมีชื่อเสียงเท่าไรก็ยังมีโอกาสชนะ การเลือกตั้งมากเท่านั้น ซึ่งคะแนนที่ได้มาจากคะแนนที่เกิดจากการคลั่งไคล้ หรือมาจากกระแสการเมือง

1.3.3 ประเภทที่สาม “ผู้สมัครหลงจร” หมายถึงผู้สมัครที่มีบ้านหรือภูมิลำเนาอยู่นอกเขตการเลือกตั้ง หรือจังหวัดที่ตัวเองสมัคร แต่ได้เข้ามาอยู่อาศัย ทำงาน มีเพื่อนฝูงและกลุ่มสมาคมต่าง ๆ ในเขตเลือกตั้ง ผู้สมัครประเภทนี้ส่วนใหญ่มักเป็นนักธุรกิจที่เข้ามาเปิดโรงงานอยู่ในเขตเลือกตั้ง แต่ผู้สมัครประเภทนี้มีมามากนัก และกระจัดกระจายอยู่ทั่วทุกพื้นที่

1.3.4 ประเภทที่สี่ “ผู้สมัครหลงถิ่น” ผู้สมัครที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่หรือมีภูมิลำเนาอยู่นอกเขตเลือกตั้ง และไม่เคยอาศัยหรือเข้ามาทำธุรกิจในเขตแต่อย่างใด เมื่อถึงฤดูกาลเลือกตั้งก็จะหิ้วกระเป๋าเงินไปลงสมัครมักจะสมัครร่วมกับผู้เข้าสมัครประเภท “ถิ่นบ้านมวลชน” แนวโน้มการทุจริตของผู้เข้าสมัครที่มีเงินสูงจึงมีอยู่มาก

2. มิติด้านประชาชน

ประชาชนอยู่ในระบบทุจริตเลือกตั้งอยู่ในฐานะผู้ขาย สิทธิที่พวกเขาขายคือ “สิทธิพลเมือง” หรือรู้จักกันในนาม “สิทธิเลือกตั้ง” คำถามก็คือทำไมพวกเขาขายสิทธิ ถ้าตอบแบบง่าย ๆ พื้นที่ ๆ ของข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ก็คงตอบว่าประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจในระบบประชาธิปไตย แต่การตอบเช่นนี้อาจจะดูเป็นการที่ตื่นเงิน และมองความเป็นจริงทางสังคมแบบเลียงเลียงจนเกินไป

การที่ปัจเจกชนจะมีพฤติกรรมทางการเมืองอย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลักคือด้านแรกเป็นด้านอัตวิสัยของตนเอง ส่วนด้านที่สองเป็นด้านของภววิสัยของสังคมที่เขาเป็นสมาชิกสังกัดอยู่

เรามาพิจารณาดูเงื่อนไขแรกกันดูก่อนในเชิงอัตวิสัยหากจำแนกประชาชนอย่างหยาบ ๆ ออกเป็นสองกลุ่ม สามารถแบ่งกลุ่มชั้นกลางและกลุ่มชั้นล่างกลุ่มชนชั้นกลางมักจะมีภูมิลำเนาหรืออาศัยอยู่ในเขตตัวเมืองเป็นส่วนใหญ่ ส่วนชนชั้นล่างมักจะอยู่ในเขตชนบท และเขตสลัมในตัวเมือง

การรับรู้ทางการเมือง ชนชั้นกลางมีความรู้มากกว่าชนชั้นล่างเนื่องจากข้อมูลข่าวสารทางการเมืองผ่านชนชั้นนี้มากกว่าสภาพการเมืองที่ชนชั้นเมืองนี้รับรู้คือ การเมืองเป็นเวทีของกลุ่มชนชั้นสูง และของกลุ่มข้าราชการประชาชนอย่างเขามีโอกาสน้อยมากในการรับรู้ข่าวสาร

ข้อสรุปอัตวิสัยของกลุ่มนี้คือ พวกเขาเข้าใจสภาพทางการเมืองไทยค่อนข้างดี ซึ่งทำให้พวกเขามีความรู้สึกเบื่อ ๆ อยากรื้อการเมืองไทย ความรู้สึกเบื่อเกิดขึ้นเมื่อเกิดการทะเลาะ แย่งชิงตำแหน่งผลประโยชน์ทางการเมือง และจะยิ่งเบื่อหน่ายหนักเข้าไปอีก เช่นเมื่อเกิดการกระแสรัฐประหารขึ้นชนชั้นนี้จะมีแนวโน้มในการรวมต่อต้านคัดค้าน โดยเฉพาะภายหลังเหตุการณ์ปี 2535 เป็นต้นไป ความตื่นตัวของชนชั้นนี้ต่อกระแสการเกิดรับประหารก็มีขึ้นมาก

3. มิติด้านการรณรงค์

ในมิติด้านการรณรงค์เลือกตั้งมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกัน 4 เรื่อง คือ

3.1 เรื่องแรก เป็นยุทธศาสตร์ของการรณรงค์ ซึ่งเปรียบเสมือนแผนแม่บทในการรณรงค์ การหาเสียงการเลือกตั้ง หากผู้สมัครกำหนดแผนยุทธศาสตร์ผิดพลาด และไม่สามารถปรับได้อย่าง ทันทีทันใด โอกาสความพ่ายแพ้ในสนามย่อมมีสูงขึ้น

3.2 เรื่องที่สอง เป็นยุทธวิธีการปฏิบัติการรณรงค์ ซึ่งจะต้องกำหนดแนวทางตาม ยุทธศาสตร์ให้สอดคล้องกัน นั่นหมายถึงยุทธวิธีต้องขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์และรับใช้ยุทธศาสตร์ มีหลายคนละเลยประเด็นนี้และกำหนดแนวทางอย่างสะเปะสะปะอย่างไรทิศทาง

3.3 เรื่องที่สาม การกำหนดเป้าหมาย เป้าหมายเป็นจุดหมายที่ผู้สมัครจะต้องไปให้ถึง การกำหนดเป้าหมายการชนะเป็นสิ่งที่จะต้องบอกให้รู้ว่าหน่วยเลือกตั้งแต่ละหน่วยเราต้องได้คะแนนเท่าไร จึงจะชนะ

3.4 เรื่องที่สี่ ห้วงเวลาการรณรงค์ เป็นจังหวะก้าวการเคลื่อนไหวซึ่งห้วงเวลาแต่ละช่วง มีความเหมาะสมในการที่จะนำแนวแบบแผนใด ไปปฏิบัติ ทั้งในแผนปฏิบัติการเคลื่อนไหวเพื่อระดม คะแนน หรือแผนการเคลื่อนไหวเพื่อสกัดกั้นฝ่ายคู่แข่ง

4. มิติด้านแนวทางการทุจริต

4.1 การทุจริตหาเสียง หมายถึงการที่สมัครรับเลือกตั้งและทีมงานดำเนินกิจกรรม อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ในห้วงเวลาหรือฤดูกาลเลือกตั้งเพื่อให้เป็นที่พอใจประชาชนในเขต เลือกตั้งได้รู้จักชื่อเสียงอันนำไปสู่ความไว้วางใจและความประทับใจที่เป็นปฐมบทของการตัดสินใจ ต่อการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของประชาชนต่อไป กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการไปนั้นอาจเป็นกิจกรรม ที่ถูกระบุลงในกฎหมายเลือกตั้งว่าผิดกฎหมาย หรือถูกกฎหมายก็ได้ แต่กรณีกิจกรรมนี้อาจแปรสภาพ เป็นตรงกันข้ามเมื่อผู้สมัครใช้จ่ายเงินงบประมาณเลือกตั้งเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดเอาไว้

4.1.1 การหว่านพืช หมายถึงการที่ผู้สมัคร กระทำพฤติกรรม “แจกจ่ายสิ่งของ เครื่องใช้” ทั้งต่อตัวปัจเจกบุคคล/หรือต่อชุมชน” โดยการกระทำนี้ผู้สมัครมิได้บีบบังคับหรือสัญญา ชัดเจนกับชาวบ้านว่า เมื่อตนเองให้แล้วชาวบ้านจะต้องเลือกตนเอง ด้วยพฤติกรรมเช่นนี้เอง จึงทำให้ ชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดความเลื่อมใสศรัทธา เพราะภายใต้โลกทัศน์ของชาวบ้านนั้น บุคคลผู้ให้สิ่งของ แจกจ่ายแก่ผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนนั้น ถือได้ว่าเป็นคนดีที่แท้จริง และผู้ซึ่งรับของที่แจกจ่ายแล้ว ก็ถือว่าตนเองเป็นหนี้บุญคุณต่อเขาและหากมีโอกาสก็จะหาทางตอบแทน ดังนั้น ผู้สมัครประเภทนี้ จึงมักครองใจชาวบ้านได้เป็นเวลานาน

4.1.2 งานเลี้ยงกับการเลือกตั้งในสังคมไทยเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นควบคู่กันไปเสมอ ทันทีที่เสียงปี่กลองของการเลือกตั้งดังขึ้น มหกรรมกินเลี้ยงก็ได้เปิดฉากขึ้นเช่นกัน โดยปกติในบริบท วัฒนธรรมของสังคมไทย ชาวบ้านจะจัดงานกินเลี้ยงเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญๆต่าง ๆ เช่น งานแต่งงาน งานบวช งานศพ งานขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น การเลี้ยงในสังคมไทยนั้นมีความหมายในเชิงสัญลักษณ์

ทางสังคมหลายอย่าง กล่าวคือ เป็นการแสดงให้เห็นถึงบารมีและความมีน้ำใจของผู้จัด หากงานใดมีผู้เข้าร่วมมากย่อมเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าผู้จัดมรสถานภาพทางสังคมเป็นผู้กว้างขวางอย่างยิ่งในเขตพื้นที่นั้น ๆ นอกจากนั้นยังเป็นการวัดระดับความมั่นคงของผู้จัดอีกด้วย งานเลี้ยงได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองได้อย่างไร บทบาทของงานเลี้ยงในฐานะที่เป็นกลไกส่วนหนึ่งของการณรงค์เลือกตั้งนั้น ได้มีการคัดแปลงจากรูปแบบที่เป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้าน ไปไม่น้อย หน้าที่หลักทางการเมืองของงานเลี้ยง คือเป็นเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์ของผู้สมัครรับเลือกตั้ง ประการหนึ่งก็เป็นเครื่องมือในการดึงดูดคนให้รวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน ด้านการสร้างภาพลักษณ์นั้น ผู้สมัครต้องการแสดงให้เห็นว่าตนเป็นผู้มีจิตใจกว้างขวาง มีน้ำใจต่อผู้อื่น พร้อมกันนั้นเมื่อมีชาวบ้านมารวมตัวกันมากในงานเลี้ยงก็จะถือโอกาสขึ้นกล่าวปราศรัยหาเสียง

4.1.3 การแจกเงินและสิ่งของแก่ครอบครัวและรายบุคคล หลายคนอาจสงสัยว่าทำไมการแจกเงินหรือสิ่งของแก่ครอบครัวและชาวบ้านรายบุคคลยังคงอยู่ในหัวข้อเรื่องการทุจริตหาเสียง แทนที่จะไปอยู่ในเรื่องการทุจริตซื้อ-ขายเสียง เหตุเนื่องจากว่า วิธีการนี้ผู้สมัครแจกจ่ายทรัพย์สินของตนเองอย่างไม่เป็นระบบและไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าชาวบ้านจะเลือกตนเองมากน้อยขนาดไหน เพราะเมื่อเงินทองสิ่งของหลุดจากมือผู้สมัครหรือตัวแทน ไปสู่ชาวบ้าน ผู้สมัครไม่มีวิถีทางใด ๆ ที่จะไปบังคับให้ชาวบ้านลงคะแนนให้ได้ การตัดสินใจว่าจะเลือกหรือไม่เลือกของชาวบ้านนั้นขึ้นกับความพอใจและสมัครใจของชาวบ้านเองเป็นหลัก ส่วนทุจริตซื้อ-ขายเสียงนั้นผู้สมัครมีกลไกการตลาดที่ชัดเจนแน่นอนถึงขนาดว่าจ่ายลงทุนไปเท่าใดจึงจะคุ้มทุน หัวคะแนนเปรียบเสมือนพนักงานขาย หากกำหนดได้ถึงเป้าหมายหรือทะลุเป้า ก็ยังมีโบนัสให้อีกเป็นการสร้างแรงจูงใจ ดังนั้นวิธีการนี้จึงแตกต่างกับวิธีการทุจริตหาเสียง การหาเสียงโดยการแจกสิ่งของนั้นมีพัฒนาการที่ยาวนานพอสมควรและเกิดขึ้นในการเลือกตั้งของประเทศไทยหลายยุคหลายสมัยแล้ว วิธีการในช่วงแรก ๆ อาจจะมี เช่น โบรมัน เช่น การแจกน้ำปลา ปลาหู หรือ รongเท้า เป็นต้น เทคนิคในการแจกก็ทำแปลก ๆ เช่น บางคนแจกรองเท้าไปข้างเดียว หลังเลือกตั้งหากได้ตำแหน่งก็จะให้ชาวบ้านไปอีกข้างหนึ่ง หรือบางคนฉีกธนบัตรเป็นสองท่อนแล้วให้มารับอีกท่อนหลังเมื่อไปลงคะแนนมาแล้ว เป็นต้น แม้ว่าผู้สมัครบางส่วนยังใช้วิธีการแจกสิ่งของอยู่ แต่นั่นไม่ใช่วิธีการหลักที่จะทำให้ได้คะแนนขึ้นมา ผู้สมัครแต่ละคนใช้วิธีการหาเสียงและแจกสิ่งของต่างกัน ตามกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่เป้าหมาย อย่างไรก็ตามมีอยู่สิ่งหนึ่งที่ดูเหมือนว่าจะเป็นสิ่งสากลสามารถใช้ได้ทั้งเขตในเมืองและชนบท คือ ผู้สมัครสามารถใช้เงินเป็นเครื่องมือฝ่ามิติทางวัฒนธรรมและพื้นที่ได้ เงินจึงเป็นกลไกเครื่องมือในการแสวงหาคะแนนนิยมที่มีบทบาทสำคัญต่อการเลือกตั้งของสังคมไทยในปัจจุบัน

4.2 การทุจริตซื้อ-ขายเสียง เป็นวิธีการหลักเพื่อให้ได้มาซึ่งชัยชนะในการเลือกตั้งของสังคมไทย จนอาจกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีผู้สมัครคนใดเลยที่ได้รับเลือกตั้งโดยปราศจากการซื้อ-ขาย

เสียง วิธีการนี้ได้ระบาดแผ่ไปในทุกภาคทุกจังหวัด ด้วยกรรมวิธีที่เหมือนกันบ้างแตกต่างกันบ้าง การคิดค้นและประยุกต์ใช้วิธีนี้นั้น ได้กระทำกันอย่างแพร่หลาย ส่วนรูปแบบการใช้ขึ้นอยู่กับสภาพทางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ การซื้อ-ขายเสียงนี้เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยเจตจำนงของผู้ซื้อและสามารถผลักดันให้เกิดสัญญาแลกเปลี่ยนอย่างแน่นอน ผู้ขายมีโอกาสน้อยมากที่จะบิดพลิ้ว เพราะกลไกในการควบคุมกำกับของผู้ซื้อโดยส่วนมากจะทำงานได้อย่างค่อนข้างมีประสิทธิภาพ

4.2.1 กรรมวิธีตกเขี้ยวคะแนน ศัพท์คำว่าตกเขี้ยวคะแนนนี้เอามาจากเรื่องแนวคิดของการตกเขี้ยวของนายทุนที่ทำกับชาวนาไทยโดยทั่วไป เป็นเพียงแต่เปลี่ยนเรื่องมาในทางการเมืองของการเลือกตั้ง โดยผู้สมัครเปรียบเสมือนนายทุน ส่วนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งเปรียบเสมือนชาวนา กรรมวิธีตกเขี้ยวเป็นแนวทางการหาเสียงต่อกลุ่มคนหรือต่อชุมชนคล้าย ๆ กับการหว่านพืช แต่ต่างกันที่การมีข้อผูกมัดและไม่มีข้อผูกมัดเท่านั้น ผลของการมีสัญญาผูกมัดระหว่างผู้ซื้อกับผู้ขาย จึงทำให้การตกเขี้ยวคะแนนกลายเป็นรูปแบบกรรมวิธีของการซื้อ-ขายเสียงอีกอย่างหนึ่ง สิ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของการตกเขี้ยวคือ “เหยื่อตกเขี้ยว” ซึ่งได้แก่วัสดุอุปกรณ์และสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ เจือปนในเวลาของการตกเขี้ยวมักเกิดในช่วงต้น หรือกลางฤดูการหาเสียง โดยผู้สมัครจะส่งแกนนำหัวคะแนนหลักของตนไปพบปะกับผู้นำชาวบ้าน แล้วเสนอเงื่อนไขที่ผู้สมัครจะกระทำให้หมู่บ้าน เช่นจะซ่อมถนนให้ หรือจะขุดสระน้ำให้ หรือสิ่งอื่น ๆ ที่ชุมชนต้องการซึ่งมักจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมสาธารณะหรือส่วนรวมของหมู่บ้านเป็นหลัก ภายหลังจากเมื่อผู้นำหมู่บ้านรับข้อเสนอลงแล้ว ก็จะนำไปปรึกษาหารือกัน หากตกลงบรรดาผู้นำก็จะกลายเป็นหัวคะแนนให้กับผู้สมัครและนำสิ่งเหล่านี้ไปพูดคุยกับชาวบ้าน โดยโน้มน้ำหนักใจให้ชาวบ้านเห็นว่าหากเลือกผู้สมัครคนนี้ได้แล้วชาวบ้านจะได้อะไรตอบแทนบ้าง เมื่อตกลงแลกเปลี่ยนกันเสร็จแล้วผู้สมัครก็จะส่งคนลงไปดำเนินการตามที่ได้สัญญากับชาวบ้าน แต่อาจจะทำให้ในลักษณะครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไปก่อน จนกระทั่งเมื่อรู้ผลคะแนนแล้ว จึงจะตัดสินใจว่าจะดำเนินการให้ลุล่วงไปหรือจะทิ้งไว้แค่นั้น เมื่อการเลือกตั้งเสร็จสิ้นผู้สมัครจะส่งคนลงไปตรวจสอบคะแนนตามหน่วยเลือกตั้งต่างๆ หมู่บ้านใดที่ทำคะแนนเข้าเป้าก็จะทำในสิ่งที่สัญญาไว้ให้เสร็จสิ้น ส่วนหมู่บ้านใดที่คะแนนไม่เข้าเป้าก็อาจจะถูกละเลยไป

4.2.2 การเล่นพนันและห่วยผู้สมัคร สังคมไทยกับการเล่นพนันมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกันอย่างลึกซึ้งซึ่งเรียกได้ว่าแทบทุกอย่างที่มีการแข่งขันจะต้องมีการพนันเข้ามาเกี่ยวข้องคนไทยส่วนใหญ่ต่างก็มีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องนี้ทั้งนั้น เพียงแต่ขนาดความมากน้อยอาจจะแตกต่างกันออกไป การพนันที่นิยมกันมากคงไม่มีอะไรเกินไปกว่าห่วยใต้ดิน ซึ่งเป็นผลพวงจากสื่อเตอรี่ยุคก่อนสงครามชาวบ้านไม่ว่าจะตามชนบทหรือเมือง มีอาชีพอะไรก็ตาม ยากที่จะปฏิเสธได้ว่าเคยซื้อสื่อเตอรีหรือห่วยใต้ดิน ส่วนการพนันอื่น ๆ ที่นิยมรอง ๆ ลงมาในปัจจุบันก็คงไม่พ้นเรื่องการแข่งขันชกมวย โดยเฉพาะเมื่อสื่อทางโทรทัศน์สามารถชวนไปได้ทุกหมู่บ้านทุกตำบล ทั้งวัยรุ่น วัยทำงาน และ

วัยกลางคนต่างก็เฝ้าอยู่น้ำโทททัศน์ และส่งเสียงเชียร์ตลอดจนต่อรองเอาแพ้ชนะกัน โขมง โจงเงง ปรากฏการณ์ที่หิบบกมานี้แสดงให้เห็นว่าสังคมไทย ได้ส่งเสริมการเล่นพนันและการเล่นพนันได้ ฝังอยู่ในสายเลือดอยู่ในจิตใจของคนไทยอย่างไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การพนันกลายเป็น ส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทย และก่อรูปกันมาข้ามชั่วอายุชน

การพนันเกี่ยวกับการเลือกตั้งอย่างไร การเลือกตั้งมีทั้งความเหมือนและแตกต่างจากการแข่งขันประเภทอื่นๆ ส่วนที่เหมือนกันคือมีทั้งผู้แพ้และผู้ชนะ อันเป็นกฎเกณฑ์ทั่วไปของการแข่งขัน ส่วนด้านที่ต่างกันคือผลแพ้ชนะมีผลต่อกระทบอย่างสูงต่อผู้แข่งขัน และผู้ที่เกี่ยวข้องสนับสนุน จึงทำให้ผู้เข้าแข่งขันทำทุกวิถีทางเพื่อให้ตนเองชนะการแข่งขันให้ได้ ดังนั้น ผู้สมัครบางคนจึงใช้เทคนิคของการพนัน ในวิถีชีวิตของชาวบ้านเข้ามาเชื่อมและทำให้กลายเป็น คะแนนเสียงได้ วิธีเล่นเพื่อให้ได้คะแนนเสียงนั้นใช้การต่อรอง โดยหิบบกมาจากการต่อรองในวงกรมวยมาใช้ กล่าวคือ ผู้สมัครจะให้ตัวแทนแกนหัวคะแนนของตนออกไปต่อรองกับชาวบ้าน โดยที่ผู้สมัครที่ใช้วิธีนี้ จะสร้างสถานการณ์ให้คู่แข่งเป็นต่อหรือเสียดีกว่า ส่วนตัวเองนั้นมีสภาพเป็นรอง หัวคะแนนก็ทำทีไปต่อกับชาวบ้านในอัตรา 2 ต่อ 1 บ้าง 3 ต่อ 1 บ้าง และในอัตราอื่น ๆ ซึ่งขึ้นกับสภาพของพื้นที่และเมื่อชาวบ้านผู้สมัครคนนั้นไว้ ผู้อยากให้ คนที่ตนเล่นชนะเพราะจะได้เงินคืนกลับมา 2-3 เท่า จึงพยายามไปชักชวนเพื่อนฝูงและเพื่อนบ้านมาร่วมเล่นและร่วมหาเสียงไปในตัว กล่าวให้ชัดผู้ที่เล่นการพนันโดยเล่นในฐานะผู้รองนี้จะเป็นผู้ลงคะแนนเสียงแก่ผู้สมัครที่ตนรองไว้ อย่างค่อนข้างแน่นอน การที่จะทำให้ได้คะแนนเสียงมาก หัวคะแนนจึงต้องเข้าไปคลุกคลีและต่อรองกับชาวบ้านให้ได้จำนวนมากที่สุด อย่างไรก็ตามการต่อรองผู้สมัครนั้นหาใช่เรื่องที่จะทำได้โดยง่าย แต่อย่างใด จะต้องทำอย่างมีศิลปะและกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชาวบ้านอย่างเป็นทางการมากที่สุด จึงจะมีโอกาสประสบความสำเร็จได้ ถ้าหากทำอย่างไม่ระมัดระวังและฝ่ายคู่แข่งสามารถจับทิศทางได้ โอกาสที่จะถูกเล่นกลับโดยคู่แข่งก็มีสูง วิธีการเล่นกลับก็คือ การสร้างอัตราต่อรองใหม่ หากทำสำเร็จทิศทางคะแนนก็จะเปลี่ยนไป ด้วยเหตุนี้เอง การต่อรองของผู้สมัครโดยทั่วไปมักนิยมทำกันเป็นระยะ ๆ เพื่อหยั่งเชิงบางทีก็แกล้งปล่อยข่าวลือ ส่วนการทำอย่างจริงจังและหนักหน่วงนั้นจะกระทำกันที่ปลายฤดูกลางแข่งขันช่วง 5-7 วันสุดท้ายก่อนวันเลือกตั้ง ส่วนพื้นที่เป้าหมายที่ผู้สมัครมุ่งใช้วิธีนี้ มักจะเป็นพื้นที่ของคู่แข่ง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่ง คือ สร้างความปั่นป่วนวุ่นวาย สับสนแก่มวลชนคู่แข่ง และทำให้มวลชนของคู่แข่งเข้าสู่วงจรของการพนันเลือกตั้งนี้ให้ได้

4.2.3 ขบวนการลากพาและการยิงกระสุน การซื้อ-ขายเสียง โดยใช้เงินนั้นเราใช้ ศัพท์โดยรวมเรียกว่า ขบวนการลากพา เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า การดำเนินการมีการร่วมมือกัน ระหว่างบุคคลหลายกลุ่ม มีความเกี่ยวเนื่องกันของกิจกรรมแต่ละประเภทอย่างเป็นทางการนั้นเอง

1) ขึ้นสำรวจรายชื่อผู้ที่เป็นเป้าหมายในการลากพา ผู้สมัครจะใช้ห้วคะแนนของตนเองแต่ละพื้นที่แต่ละชุมชน ตำรวจรายชื่อผู้มีสิทธิ์ลงคะแนนว่ามีจำนวนเท่าใด และห้วคะแนนผู้นั้นสามารถควบคุมกำกับให้ชาวบ้านลงคะแนนตามที่ได้รับคำสั่งมาได้หรือไม่ ถ้าได้ ๆ ก็คะแนน เมื่อได้ผลที่แน่นอนแล้ว ห้วคะแนนในแต่ละกลุ่ม แต่ละหมู่บ้าน ก็จะถือรายชื่อชาวบ้านเหล่านั้นเอาไว้เพื่อที่จะนำไปเบิกเงินจากห้วคะแนนหลักหรือจากผู้สมัครต่อไป

2) การเตรียมกระสุน กระสุนในที่นี้ หมายถึง เงิน นั่นเอง รูปแบบของกระสุนในยุคแรก ๆ ใช้ธนบัตรโดยตรง โดยที่ทีมงานของผู้สมัครจะนับเงินใส่ซองไว้เป็นอย่างดี บางคนละเอียดถึงขนาดใส่ชื่อผู้รับไว้บนซองด้วย วิธีการเตรียมกระสุนนี้มีหลากหลาย ผู้สมัครบางคนอาจใช้หมายเลขธนบัตรเรียงไปเลย การเตรียมกระสุน มักจะทำในช่วงกลางฤดูเลือกตั้ง เมื่อทราบข้อมูลผู้ลงคะแนนเสียงเป็นที่แน่นอนแล้ว และสำหรับพื้นที่ซึ่งมีการแข่งขันสูง กระสุนที่จะนำไปยิงอาจต้องเตรียมไว้ถึง 3 รอบ

3) การยิงกระสุน เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก เพราะหากยิงไม่ดีไม่เข้าเป้าก็อาจจะทำให้กระสุนด้าน ไม่ก่อให้เกิดผลอะไร หรือผู้สมัครบางคนเตรียมกระสุนไว้พร้อมแล้ว แต่ยังไม่ออก เพราะถูกสกัดกั้นไว้ก่อนหรือกระสุนไปกองอยู่ที่ห้วคะแนนถูกห้วคะแนนโกงไปบ้างก็มี การโกงในลักษณะนี้มักจะนำไปสู่การตายของห้วคะแนนหลายรายแล้วตามข่าวหน้าหนังสือพิมพ์ การยิงกระสุนให้ได้ผลนั้น ผู้สมัครต้องมีกลไกจากยิงหรือห้วคะแนนที่เอาการเอางานสูง มีระดับอิทธิพลค่อนข้างสูง และที่สำคัญต้องมีความซื่อตรงซื่อสัตย์ต่อผู้สมัครเมื่อกระสุนถูกเป้าหรือเงินถึงมือผู้ใช้สิทธิ์เลือกตั้งก็หาใช่ว่ากระบวนการจะสิ้นสุดลงเพียงแค่นั้น เมื่อถึงวันเลือกตั้งจะมีหน่วยปฏิบัติการของผู้สมัครอย่างน้อย 2 หน่วย เพื่อทำหน้าที่สำคัญ 2 ประการ คือ การแะ และการคุม ในวันเลือกตั้ง ชาวบ้านบางส่วนเมื่อรับเงินไปแล้วก็เชื่อว่าจะไปลงคะแนนเสียง การทำให้ชาวบ้านออกจากบ้านไปลงคะแนนเสียงจึงเป็นภารกิจที่สำคัญของหน่วยแะ หากหน่วยเลือกตั้งอยู่ห่างไกลจากบ้านผู้ลงคะแนนเสียง ทีมแะอาจจะจัดรถสำหรับไว้บริการ การจัดยานพาหนะไว้สำหรับบริการนั้นเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพของการแะให้ได้ผลดียิ่งขึ้น นอกจากหน่วยแะแล้ว ผู้สมัครจะใช้คนอีกจำนวนหนึ่งเรียกว่า หน่วยคุม เพื่อเป็นตัวป้องกันไม่ให้ฝ่ายตรงข้าม แย่งคนที่ตนเองแะมาไปลงคะแนนให้ผู้อื่น กรณีการขาดทีมงานหน่วยคุมนั้นสำหรับผู้สมัครบางคน มีบทเรียนที่ต้องทำให้เจ็บปวดมาหลายครั้งแล้ว เพราะเมื่อให้คนของตัวเองไปแะชาวบ้านออกมาได้แล้ว เมื่อมาถึงหน้าหน่วยเลือกตั้งไม่มีคนคอยคุมคอยชี้แจง ชาวบ้านว่าจะต้องกากบาทหมายเลขใด ผู้สมัครฝ่ายตรงข้ามบางคนก็จะใช้ห้วคะแนนของตนไปหลอกชาวบ้านให้กากบาทหมายเลขของตนได้ ผู้ที่แะมาก็เสียรู้ให้ฝ่ายตรงข้ามไป และทำให้คะแนนเสียงน้อยลง จนอาจเป็นเหตุนำไปสู่ความพ่ายแพ้ได้

เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้ง

แนวการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง

สำนักคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองต่าง ๆ อาจจะสื่อความหมายค่อนข้างเข้าใจยาก ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจถึงแนวคิดและกรอบการวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมือง ซึ่งดูเหมือนว่าเป็นลักษณะร่วมกันของบรรดาสักคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองที่หลากหลายเหล่านี้

1. การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิพากษ์ (Critical) เพราะการวิเคราะห์ดังกล่าวเท่ากับเป็นการปฏิเสธหรือไม่ยอมรับต่อการอธิบายปรากฏการณ์ที่เป็นอยู่ในสังคม โดยต้องการเน้นให้มีการตั้งคำถามต่อข้อสรุปต่างๆที่เราได้รับตกทอดมาจากอดีต ในกระบวนการนี้เป็นการคัดของปลอมออกจากของจริง หรือ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นการแยกปรากฏการณ์ออกจากเนื้อแท้ ซึ่งในที่สุดแล้ว การวิพากษ์อย่างถึงที่สุดก็จะนำไปสู่ความจริงที่เป็นแก่นแท้ที่ซ่อนเร้นอยู่เบื้องหลังของปรากฏการณ์ที่เรามองเห็น

2. การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิเคราะห์แบบเป็นองค์รวม (Holistic or Totality) เพราะการวิเคราะห์นี้ไม่ได้ให้ความสำคัญหลักที่ปัจเจกชน หากแต่เน้นที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างบุคคลต่าง ๆ ตัวแปรที่ใช้วิเคราะห์จึงไม่ใช่ตัวแปรนามธรรม เช่น ระดับราคา อัตราดอกเบี้ย ฯลฯ โดยจะมองที่มนุษย์เป็นหลัก ดังนั้นการศึกษาแนวเศรษฐศาสตร์การเมืองจะพยายามเน้นและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาของสังคมทั้งสังคมที่เป็นหน่วยรวม โดยมุ่งไปที่ความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบต่างๆของสังคมที่ซ้อนทับกันอยู่อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านศาสนาและอุดมการณ์ ทั้งนี้เนื่องจากว่าปัจจัยต่าง ๆ ในระบบเศรษฐกิจและระบบสังคมล้วนมีความเกี่ยวพันร้อยรัดกันเป็นระบบ ซึ่งหากเราเน้นวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจให้อยู่ในขอบเขตแคบๆ เฉพาะเรื่องเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยไม่เชื่อมโยงไปถึงปัจจัยอื่น ๆ ในสังคม เราก็คงอาจไม่เข้าใจระบบทั้งหมดได้ และที่สำคัญมากไปกว่านั้นก็คือ เราจะไม่สามารถอธิบายได้ว่า ทำไมปัญหาทางเศรษฐกิจหลายเรื่องจึงยังคงดำรงอยู่ได้ ทั้งที่ก่อให้เกิดผลกระทบถึงชีวิตของผู้คนในสังคมอย่างมากมาย

3. การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นที่การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ (Historical Analysis) เพราะการวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ยืนยันแก่เราได้เป็นอย่างดีว่า สังคมมีพัฒนาการ มีการเคลื่อนไหว และมีการเปลี่ยนแปลง หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า มีพลวัต (Dynamic) มิใช่สังคมที่หยุดนิ่งอยู่กับที่ (Static)

4. การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองเน้นวิเคราะห์ที่ความขัดแย้งและการขัดกัน (Conflict and Contradiction) การวิเคราะห์ดังกล่าวเท่ากับเป็นการปฏิเสธเรื่องความสมดุลหรือความราบเรียบของระบบสังคม หากแต่เชื่อว่า พัฒนาการของระบบสังคมนั้นเกิดจากพลังผลักดันที่มีลักษณะ

เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง และการต่อสู้ระหว่างปัจจัยที่ขัดแย้งกัน การวิเคราะห์แบบเศรษฐศาสตร์การเมืองจะชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในท่ามกลางกระบวนการพัฒนาการของระบบสังคมที่เป็นอยู่นั้น มีความขัดแย้งเกิดขึ้นในลักษณะใดบ้าง ความขัดแย้งสามารถแก้ไขได้ภายในระบบสังคมหรือไม่ หรือเป็นปัญหาในเชิงโครงสร้าง มีปัญหาอะไรบ้างที่เราไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งเหล่านี้ได้อีกต่อไป และทำไมพัฒนาการสังคมแบบถอนรากถอนโคนจึงเป็นสิ่งที่จำเป็น (ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. 2544 : 23)

ความหมายของการเลือกตั้ง

การเลือกตั้ง (Election) เป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยเพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตนารมณ์ของประชาชนผู้เป็นเจ้าของประเทศ ในอันที่จะมอบความไว้วางใจในตัวแทนของปวงชนไปใช้อำนาจแทนตน การออกเสียงเลือกตั้งเป็น สิทธิขั้นมูลฐานของมนุษย์โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตยอันจะเห็นได้เด่นชัดจากบทบัญญัติข้อ 21 (1) แห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights) สรุปใจความ สำคัญได้ว่า “เจตจำนงของประชาชนย่อมเป็นมูลฐานแห่งอำนาจของรัฐบาล ผู้ปกครองเจตจำนงดังกล่าว ต้องแสดงออกโดยการเลือกตั้งอันสุจริต ซึ่งจัดขึ้นเป็นครั้งคราวตามกำหนดเวลาด้วยการลงคะแนน เสียงของชายหญิง โดยถือหลักคนละหนึ่งเสียงเท่ากันและกระทำเป็นการลับด้วยวิธีการอื่นใดที่จะรับประกันในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง เป็นไปโดยเสรี” (กรมลทองธรรมนูญชาติ. 2525 : 201)

ราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 28) ให้ความหมายของการเลือกตั้งไว้ว่าหมายถึงการเลือกบุคคล เพื่อเป็นตัวแทนตนกรณีต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนด เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล เป็นต้น

ธานินทร์ กรัยวิเชียร (2520 : 56) กล่าวว่า การเลือกตั้งหมายถึง การที่ประชาชนได้เลือกบุคคลหนึ่งจากบุคคลหลาย ๆ บุคคลหรือจากบัญชีรายชื่อหนึ่งหรือหลายบัญชี เพื่อให้เข้าไปมีส่วน มีเสียงในคณะบริหารราชการแผ่นดิน

วิสุทธิ โปธิแท่น (2524 : 63) ที่ได้ให้ความหมายการเลือกตั้งไว้ว่าการเลือกตั้ง หมายถึง การที่บุคคลได้เลือกบุคคลหนึ่งหรือบุคคลจำนวนหนึ่งจากหลาย ๆ คน หรือจากบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งบัญชีหนึ่ง หรือบัญชีจำนวนหนึ่งจากบัญชีรายชื่อหลาย ๆ บัญชี เพื่อให้ไปกระทำการอันหนึ่งอันใดแทนตน ความหมายเช่นนี้เห็นได้ว่าได้จำแนกประเภทของการเลือกตั้งไปและแบ่งปรัชญาแนวคิดการเลือกตั้ง ไว้ในตัว

คำนิยามของการเลือกตั้งของนักวิชาการไทยท่านหนึ่งที่ถูกอ้างถึงอยู่เสมอในวงการรัฐศาสตร์บ้านเราได้แก่ กรมลทองธรรมนูญชาติ ที่ว่าการเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองที่เป็น

กิจกรรมทางการเมืองอันแสดงถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ด้วยการไปใช้สิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเข้าไปทำหน้าที่ในรัฐสภาและในรัฐบาล เป็นกลไกแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้องสนับสนุนให้มีการปฏิบัติจัดทำหรือละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง และการตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อประชาชน

พิมลจรรย์ นามวัฒน์ (2534 : 716) ให้ความหมายการเลือกตั้งว่า การที่ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการออกเสียงลงคะแนนตามความเห็นของตนเอง โดยอิสระว่าจะเลือกใครเป็นตัวแทนของตนเข้าไปใช้อำนาจอธิปไตยบริหารกิจการของประเทศ ผู้ที่จะได้รับเลือกตั้งนั้นจะเป็นผู้สมัครใจเสนอตัวเข้ามาให้ประชาชนเลือกและผู้ที่ได้รับเลือกด้วยคะแนนเสียงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้แทนของประเทศมีสิทธิตามที่ได้รับมอบหมายจากประชาชนให้เข้าร่วมเป็นคณะบุคคลดำเนินการบริหารและปกครอง

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2540 : 217) ให้ความหมาย การเลือกตั้ง หมายถึง เป็นกระบวนการทางการเมืองและการปกครอง เพราะการเลือกตั้งเป็นการแสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนในการปกครองประเทศ เจตจำนงดังกล่าวปรากฏอยู่ในลักษณะของการเรียกร้อง (Demand) หรือสนับสนุน (Support) ต่อการตัดสินใจทั้งหลายในระบบการเมือง

วัชรวิทย์ ไชยสาร (2541 : 8-9) ให้ทัศนะว่า การเลือกตั้งเป็นกิจกรรมทางการเมืองที่ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยได้มีส่วนร่วมทางการเมือง (Participation) อันเป็นกลไกที่แสดงออกซึ่งเจตจำนงของประชาชนที่เรียกร้อง หรือสนับสนุนให้มีการกระทำหรือการละเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในทางการเมือง หรือตัดสินใจในนโยบายสาธารณะที่จะมีผลกระทบต่อประชาชน โดยที่ประชาชนทั่วไปเลือกผู้แทนหรือพรรคการเมืองที่มีอุดมการณ์ นโยบายและวิสัยทัศน์ที่สอดคล้องกับตนด้วยความคาดหวังว่าผู้แทนหรือพรรคการเมืองที่ตนเลือกให้ไปใช้อำนาจอธิปไตยแทนตนนั้นจะนำอุดมการณ์ และนโยบายในการบริหารประเทศและทำหน้าที่พิทักษ์ผลประโยชน์ของตนเอง การเลือกตั้งจึงเป็นกระบวนการแสวงหาทางเลือกในการเมืองปกครองของประชาชน นั่นเอง

ธ โสธร ตู้อทองคำ (2545 : 535-536) กล่าวว่า การเลือกตั้ง (Election) มีนัยความหมายจำแนกออกได้เป็นสองแง่กล่าวคือ การเลือกตั้งในแง่มุ่งของกฎหมายและการเลือกตั้งแง่มุ่งปรัชญา โดยในส่วนแรก การเลือกตั้งในแง่มุ่งของกฎหมายนั้น เป็นการพิจารณาจากกฎหมายการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง โดยทั่วไปแล้วจะมีสภาพอยู่ 3 ประการคือ การเลือกตั้งที่เป็นสิทธิ (Rights) ในแง่นี้ การเลือกตั้งถือเป็นสิทธิที่มีความสำคัญประการหนึ่งที่รัฐจะต้องให้ความคุ้มครอง การเลือกตั้งในฐานะที่เป็นอภิสิทธิ์ (Privilege) เป็นการที่ผู้ลงคะแนนเสียงมีความเป็นอิสระที่จะเลือกกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดก็ได้ที่ได้รับการยอมรับจากกฎหมาย ปราศจากการแทรกแซงหรือเกี่ยวข้องกับ

บุคคลอื่นเป็นต้น และการเลือกตั้งในฐานะที่เป็นหน้าที่ (Duty) อันหมายถึง การที่บุคคลจำเป็นต้องกระทำหรืองดเว้นการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งที่มีสภาพเป็นหน้าที่จึงเป็นไปได้โดยที่กฎหมายได้ระบุหรือบังคับให้ผู้ลงคะแนนไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่ากฎหมายได้ระบุหรือบังคับให้ผู้ออกเสียงลงคะแนนไปใช้สิทธิเลือกตั้ง โดยถือเป็นหน้าที่อย่างหนึ่งที่ต้องกระทำ กระลงคะแนนเสียงที่กำหนดไว้หน้าที่ทางการเมืองของประชาชน โดยผลทางบังคับของกฎหมายเช่นนี้ ยกตัวอย่างได้แก่ประเทศไทย ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้กำหนดให้การเลือกตั้งเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทย หากเพิกเฉยจะต้องถูกลงโทษด้วยการเสียดินสิทธิทางการเมืองบางประการเป็นต้น

ในส่วนที่สอง การเลือกตั้งในแง่มุมมองปรัชญา แบ่งออกได้เป็น 3 ประการดังนี้

ประการแรก การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสภาพเป็นสิทธิตามธรรมชาติ (Natural Rights) กล่าวคือ เป็นสิทธิที่เกิดมากับบุคคลในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งของรัฐ ทั้งนี้เพราะบุคคลย่อมเสมอภาคกัน อันเป็นลักษณะตามธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งหากบุคคลผู้ใดเป็นผู้บรรลุนิติภาวะมีความเป็นผู้ใหญ่และไม่มีลักษณะต้องห้ามแล้ว จะมีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

ประการที่สอง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสภาพเป็นภารกิจสาธารณะ (Public Affairs) กล่าวคือ ความก้าวหน้าของสังคมขึ้นอยู่กับการปฏิบัติงานของบุคคลให้เป็นที่ไปตามหน้าที่อย่างชาญฉลาด เมื่อเป็นดังนี้ การให้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงจำกัดเฉพาะแก่บุคคลที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยดีเท่านั้น การดำเนินการตามแนวนี้ บุคคลจึงอาจถูกกำหนดสิทธิในการลงคะแนนได้เสมอ หากเมื่อปรากฏว่าบุคคลนั้นเขาถึงลักษณะที่ไม่สามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างถูกต้อง

ประการที่สาม การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งมีสภาพเป็นสิทธิคัดค้านการกระทำ กล่าวคือ ผู้ออกเสียงลงคะแนนที่คัดค้านการกระทำ หรือนโยบายของรัฐจะลงคะแนนให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งพรรคการเมืองที่ตรงกันข้ามกับผู้สมัครรับเลือกตั้งที่สนับสนุนรัฐบาลหรือร่วมรัฐบาล พรรครัฐบาลหรือพรรคร่วมรัฐบาล ในวันที่มีการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งหรือวันเลือกตั้งเป็นสำคัญจากความหมายดังกล่าวข้างต้นอาจสรุปค่านิยมของการเลือกตั้งได้ว่าหมายถึง กระบวนการและกิจกรรมทางการเมืองที่แสดงออกถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ ประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ทั้งบทบาทในแง่การกำหนดตัวผู้บริหารประเทศ และการแสดงบทบาทตามเจตนารมณ์ในการส่งเสริมสนับสนุนการบริหารประเทศของผู้มีอำนาจปกครอง ด้วยการไปออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนเพื่อทำหน้าที่ในรัฐสภาและในรัฐบาล หรือเป็นการที่ประชาชน ได้แสดงออกซึ่งมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) โดยการออกเสียง (Voting) ลงคะแนนเลือกตัวแทนของเขาตามความเห็นโดยอิสระว่า

จะเลือกผู้ใดเป็นตัวแทนของตนไปใช้อำนาจอธิปไตย ทั้งในทางนิติบัญญัติและการบริหารกิจการของประเทศผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งนั้นจะเป็นผู้ที่สมัครใจเสนอตัวเข้ามาให้ประชาชนเลือก และผู้ที่ได้รับการเลือกด้วยคะแนนเสียงส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นผู้แทนของประชาชนทั้งหมดมีสิทธิตามที่ได้รับมอบหมายจากประชาชน

แนวคิดเกี่ยวกับการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง

การเลือกตั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยตรงได้มีการใช้มาในครั้งแรกในปี พ.ศ. 2518 ในการปกครองท้องถิ่นรูปแบบกรุงเทพฯ และปัจจุบันได้มีการนำรูปแบบการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรงมาใช้อีกครั้งก็เนื่องจากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญพ.ศ. 2540 ในมาตรา 258 กำหนดให้ที่มาของคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นให้มีที่มาได้สองทางทางแรกให้มาจากมติของสภาท้องถิ่นหรือทางที่สองให้มาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนท้องถิ่น (โกวิท พวงงาม. 2543 : 11)

ความต้องการโครงสร้างผู้บริหารท้องถิ่นมาจากมติของสภาท้องถิ่นเนื่องมาจากจุดอ่อนและปัญหาของโครงสร้างนี้ตามคำกล่าวของ (โกวิท พวงงาม. 2543 : 12) ดังนี้

1. โครงสร้างที่ผู้บริหารมาจากมติของสภาท้องถิ่น ทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นต้องพึ่งพาอาศัยหรือต้องการเสียงสนับสนุนข้างมากมาจากสภาท้องถิ่น ฉะนั้นหากผู้บริหารท้องถิ่นไม่สามารถควบคุมเสียงข้างมากในสภาท้องถิ่นได้ ก็เป็นการเปิดช่องให้สมาชิกสภาคนอื่นหรือจากกลุ่มการเมืองฝ่ายตรงข้ามใช้กลไกกลนี้โค่นล้มผู้บริหารท้องถิ่นลงจากตำแหน่ง จึงอาจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารท้องถิ่นบ่อยครั้ง
2. การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารบ่อยครั้ง ก่อให้เกิดผลเสียต่อการบริหารงานในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพราะจะทำให้เห็นนโยบายขาดความต่อเนื่อง ยากที่จะผลักดันนโยบายต่าง ๆ ให้เป็นรูปธรรมได้และท้ายที่สุดผลเสียและความเสียหายก็จะตกแก่ประชาชนในท้องถิ่น
3. โครงสร้างที่ผู้บริหารท้องถิ่นมาจากสภาท้องถิ่น เป็นโครงสร้างที่สมาชิกสภาท้องถิ่นมักจะเรียกร้องผลประโยชน์และเล่นเกมการเมืองกับผู้บริหารท้องถิ่นที่ตัวเองเป็นฝ่ายสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ
4. โครงสร้างที่ผู้บริหารท้องถิ่นมาจากมติของสภาท้องถิ่น เป็นโครงสร้างที่บริหารท้องถิ่นต้องเอาอกเอาใจสมาชิกโดยให้ผลประโยชน์ต่าง ๆ ตอบแทนระหว่างกันในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรักษาเสียงข้างมากเอาไว้ทำให้ผู้บริหารท้องถิ่นต้องคอยเอาอกเอาใจสมาชิกสภาท้องถิ่นมากกว่าเอาใจประชาชน

5. โครงสร้างที่ผู้บริหารท้องถิ่นมาจากมติของสภาท้องถิ่น เป็นโครงสร้างที่ผู้บริหารท้องถิ่นไม่ค่อยมีความมั่นคงเนื่องจากสมาชิกสภาท้องถิ่นคอยเรียกร้องให้ผู้บริหารจัดกิจกรรมหรือโครงการเพื่อตอบสนองพื้นที่ของตัวเองมากกว่าที่จะบริหารดำเนินไปตามนโยบายและทำให้ขาดประสิทธิภาพในการตอบสนองการแก้ปัญหาของท้องถิ่น ไม่รับหลักการราชบัญญัติรายจ่ายงบประมาณประจำปีและแผนพัฒนาท้องถิ่นประจำปี

ในประเทศประชาธิปไตยที่มีการปกครองแบบท้องถิ่นมีมาเป็นเวลานาน องค์กรปกครองท้องถิ่นมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมและยุคสมัยที่ต่างกัน ในท้องถิ่นและสังคมแต่ละแห่ง

เชนส์ เจริญเมือง (2540 : 52) ได้สรุปรูปแบบเกี่ยวกับองค์กรท้องถิ่นที่ใช้กัน ในต่างประเทศ โดยส่วนใหญ่มีอยู่ 6 แบบ คือ

1. รูปแบบประชุมเมือง (The Town Meeting) ที่ประชุมเมืองที่เป็นตัวแทน (Representative Town Meeting)
2. รูปแบบสภา-นายกเทศมนตรี (The Council-mayor Form)
3. รูปแบบนายกเทศมนตรีอ่อนแอ (The Weak Mayor Form)
4. รูปแบบนายกเทศมนตรีเข้มแข็ง (The Strong Mayor Form)
5. รูปแบบคณะกรรมการ (The Commission Form)
6. รูปแบบผู้จัดการ (The Manager Form)

ที่นี่จะกล่าวถึงรูปแบบที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งผู้บริหาร โดยตรง คือ รูปแบบนายกเทศมนตรีเข้มแข็ง เป็นรูปแบบองค์กรปกครองท้องถิ่น ในสหรัฐที่เริ่มเกิดขึ้นอย่างเป็นทางการตั้งแต่ทศวรรษที่ 1880 หรือปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา หลังจากเมืองมีการเติบโตใหญ่มาก การพัฒนาอุตสาหกรรมขยายตัวมากขึ้นในเขตเมือง และรูปแบบองค์กรปกครองท้องถิ่นแบบเดิม ที่เรียกว่า แบบนายกเทศมนตรีอ่อนแอ ที่ฝ่ายบริหารหลายคนมาจากการเลือกตั้งโดยตรงมีจุดอ่อนมาก การบริหารขาดประสิทธิภาพ แบบนายกเทศมนตรีเข้มแข็งจึงเป็นทางเลือกใหม่แทนเก่า องค์กรปกครองท้องถิ่นรูปแบบใหม่นี้มีหลายคนเรียกว่า แบบฝ่ายบริหารเข้มแข็ง (The Strong Executive Form)

ในการคิดหาทางแก้ไขแบบนายกเทศมนตรีอ่อนแอ จุดมุ่งหมายหลักที่ต้องการแก้ไข ก็คือการเพิ่มอำนาจให้แก่ฝ่ายบริหาร ให้นายกเทศมนตรีกุมอำนาจ การกำหนดนโยบายและการบริหาร นายกเทศมนตรีมาจากการเลือกตั้งโดยตรงจากประชาชนเหมือนเดิม แต่ตำแหน่งบริหารอื่น ๆ ไม่ให้มาจากการเลือกตั้ง แต่ให้นายกเทศมนตรีเป็นผู้แต่งตั้งหัวหน้าฝ่ายต่างๆ และสามารถถอดถอนออกจากตำแหน่งได้ นอกจากนี้ นายกเทศมนตรียังมีอำนาจในการยับยั้งมติของสภาและกำหนดและปรับปรุงงบประมาณ

ส่วนสภาฯ ภายใต้รูปแบบนี้จะมีขนาดเล็ก มีสมาชิกไม่เกิน 7-9 คน สมาชิกสภาจากการเลือกตั้งโดยประชาชนในเขตต่างๆ ในเมืองขนาดเล็ก พวกเขาจะทำงานไม่เต็มเวลาที่เต็มเวลาและไม่ว่าเมืองเล็กหรือเมืองใหญ่ สมาชิกสภาจะไม่มีตำแหน่งด้านการบริหาร

รูปแบบการปกครองดังกล่าวคิดแปลงมาจากรูปแบบการปกครองสหพันธ์ (Federal Modal) ซึ่งเป็นการปกครองระดับชาติ แต่แตกต่างกันในรูปแบบของการแบ่งแยกอำนาจกันตามสหพันธ์ อำนาจถูกแบ่งแยกออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ ส่วนในระดับเทศบาล ถูกแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายสภาฯหรือฝ่ายนิติบัญญัติ และฝ่ายตุลาการ โดยทั้งสองฝ่ายต่างได้รับเลือกตั้งจากประชาชน อำนาจตุลาการของเทศบาลมีน้อยมาก สภาเทศบาลอาจเปรียบได้กับรัฐสภา มีอำนาจนโยบายร่วมกับนายกเทศมนตรีและดำเนินการ กำกับ ตรวจสอบการบริหารงานของฝ่ายบริหาร แต่ในทางปฏิบัติภายใต้โครงสร้างที่นายกเทศมนตรีมีอำนาจมาก สภามีอำนาจน้อย จะมีก็เพียงไม่กี่แห่ง ส่วนทางทฤษฎีสภาเทศบาลมีอำนาจในการยับยั้งร่างนโยบายต่าง ๆ รวมทั้งข้อบัญญัติงบประมาณรายจ่ายภาษี และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร (กฤษ เพิ่มทันจิตต์ และปกรณ์ ปรียากกร. 2540 : 19-20) นายกเทศมนตรีมีอำนาจสูงที่สุดมากตามกฎหมายและในทางปฏิบัติสูงมาก และมีอำนาจในการยับยั้ง เทศบัญญัติที่เสนอโดยสภาเทศบาล นอกจากนี้นายกเทศมนตรียังเป็นผู้แนะนำหรือการเสนอนโยบาย มีอำนาจในการแต่งตั้งและถอดถอนหัวหน้ากองต่าง ๆ ในกรณีการบริหารงานบุคคลในเทศบาลภายใต้รูปแบบการปกครองดังกล่าว แม้ว่าพนักงานเทศบาลในหลาย ๆ เทศบาลจะเป็นสมาชิกของสหภาพแรงงาน

เทศบาลมีระบบระเบียบเกี่ยวกับการปกป้องอายุการทำงาน แต่ในหลายๆ เทศบาลด้วยกัน โอกาสการจ้างแรงงานของพนักงานเทศบาลอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของนายกเทศมนตรี นอกเหนือไปจากนี้นายกเทศมนตรียังทำหน้าที่ในการจัดเตรียมงบประมาณ และเป็นผู้กำหนดอัตรางบประมาณรายจ่าย และอัตราภาษี จะเห็นได้ว่านายกเทศมนตรีมีอำนาจสูงมาก ต้องรับผิดชอบต่อการกิจการบริหาร

เทศบาล นายกเทศมนตรีต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและเป็นนักบริหารด้วยเหตุที่มีหลายเมืองคาดว่าคนที่ได้รับเลือกตั้งให้เป็นนายกเทศมนตรีนั้นมีช่างนักบริหารที่มีฝีมือ จึงมีการแต่งตั้งหัวหน้าฝ่ายบริหารขึ้นมา Chief Administrative Officer หรือ ซีเอโอ (CAO) เพื่อให้คนที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ขึ้นมาบริหารงานทุกอย่างตามนโยบายของนายกเทศมนตรี และเป็นตำแหน่งที่มาจากการแต่งตั้งโดยนายกเทศมนตรี

หน้าที่และความรับผิดชอบของ ซีเอโอ แต่ละคนในแต่ละเทศบาลนั้นต่างกัน ไปแต่จุดที่ตรงกันได้แก่ การจัดด้านงบประมาณและการบริหารงานวันต่อวันของฝ่ายบริหาร การจัดระบบ ซีเอโอ ขึ้นมาช่วยให้นายกเทศมนตรีจะเป็นคนเสนอแนวคิดและนโยบาย ต่อจากนั้นก็แสวงหาการสนับสนุน

จากส่วนต่าง ๆ เช่น ไปผลักดันขอการรับรองจากสภา ต่อรองกับศูนย์อำนาจในชุมชนนั้น ๆ ในระดับรัฐและระดับชาติ รวมทั้งเดินทางไปพบประชาชนตามจุดต่าง ๆ

ในประเทศไทย เมืองที่ใช้ระบบนี้มีเพียงเมืองเดียว คือกรุงเทพมหานคร (กทม.) ทั้งสภา กทม. และฝ่ายบริหารมาจากการเลือกตั้งเหมือนกัน ผิดกันตรงที่หัวหน้าฝ่ายบริหารของ กทม. เรียกว่า ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แต่ในเมืองตะวันตกจะเรียกว่า นายกเทศมนตรี และจากที่กล่าวถึง สภาพปัญหาของรูปแบบโครงสร้างผู้บริหารท้องถิ่นที่มาจากมติของสภาท้องถิ่นทำให้เกิดการเรียกร้อง การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเป็นการเลือกตั้งผู้บริหาร โดยตรงจากประชาชนจนมาประสบความสำเร็จ ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2546

ในความเห็นของผู้ศึกษามีความเห็นว่าการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง คือระบบการปกครองท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ สามารถเลือกตั้งผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตท้องถิ่นของตนได้โดยตรง การเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรง มีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชนในท้องถิ่นโดยตรง
2. ฝ่ายบริหารท้องถิ่นกับฝ่ายสภาท้องถิ่น แยกแยกออกจากกันได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ ผู้บริหารท้องถิ่นไม่มีอำนาจในการยุบสภาท้องถิ่น และสภาท้องถิ่นไม่มีอำนาจในการลงมติไม่ไว้วางใจผู้บริหารท้องถิ่น
3. ผู้บริหารท้องถิ่นมีวาระในการดำรงตำแหน่งที่แน่นอนชัดเจน และไม่ขึ้นอยู่กับวาระของสภาท้องถิ่น
4. คณะผู้บริหารท้องถิ่น (นายกเทศมนตรี รองนายกเทศมนตรี เลขานุการนายกเทศมนตรี) จะเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นด้วยมิได้

แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง

ความหมายความขัดแย้งทางสังคม

ความขัดแย้ง”มาจากภาษาอังกฤษว่า”Conflict”มาจากภาษาละตินว่า” Configure” แปลว่าการต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอย หรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatibility) การขัดแย้งกันและกัน หรือการเป็นปรปักษ์ (Opposition) หมายถึง “การที่บุคคลสองคน กลุ่มคนมีความคิดเห็น ความเชื่อ ความต้องการไม่เหมือนกัน โต้แย้ง หรือโต้เถียง และดิ้นรน ต่อสู้ และการแข่งขันกัน” (Paul. 1973 : 68)

เจมส์ โค และคณะ (James Co and et al. 2002 : 22) เห็นว่า “ความขัดแย้ง หมายถึง ต่อสู้กัน หรือการแข่งขันกันระหว่างความคิด ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทาง

ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร” ซึ่งความขัดแย้งในลักษณะนี้อาจเกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือขัดแย้งกับบุคคลอื่น หรือระหว่างคนใดคนหนึ่งกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหลายๆกลุ่มของบุคคลหรือนิติบุคคล หรือระหว่างกลุ่มบุคคลหลายคนที่อยู่ในกลุ่มหนึ่งกับอีกกลุ่มหนึ่ง หรืออีกหลายๆ กลุ่มของบุคคล

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 137) ให้ความหมายของคำว่า “ขัดแย้ง” หมายถึง “ไม่ลงรอยกัน” นอกจากนี้ ได้อธิบายคำว่า ขัด หมายถึง ไม่ทำตาม ฝ่ายอื่น ขัดไว้ และให้ความหมายคำว่าแย้ง หมายถึง ไม่ตรงหรือลงรอยเดียวกัน ด้านไว้ ทานไว้ ดังนั้นจึงพอเห็นได้ว่า ความขัดแย้งประกอบด้วยอาการ ทั้งขัดทั้งแย้งนั่นคือ แต่ละฝ่ายนอกจากไม่ทำตามกันแล้วยังต่อต้านเอาไว้อีกด้วย

พจนานุกรมของเวบสเตอร์ (Webster. 1994 : 64) กล่าวว่าความขัดแย้ง (Conflict) มาจากภาษาละตินว่า Confligere ซึ่งแปลว่า การต่อสู้ การทำสงคราม ความพยายามที่จะเป็นเจ้าของ การเผชิญหน้าเพื่อมุ่งร้าย การกระทำที่ไปด้วยกันไม่ได้ ในลักษณะตรงกันข้าม การไม่ถูกกัน เมื่อมีความสนใจ ความคิดหรือการกระทำที่ไม่เหมือนกันอีกทั้ง ได้มีผู้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ต่าง ๆ กัน ความหมายที่สำคัญๆมีดังต่อไปนี้

ยูรี (Yuri. 1990 : 45) ได้ ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ 3 ความหมาย ดังนี้ความหมายแรก ความขัดแย้ง หมายถึง ความขัดแย้งที่มีรากฐานเกี่ยวกับผลประโยชน์ อันมาจากความต้องการ และความปรารถนาของมนุษย์ ความหมายที่สองหมายถึงการที่มีจุดยืนไม่ตรงกัน ขัดกัน โดยมีเรื่องของผลประโยชน์ที่แฝงอยู่ในจุดยืนนั้น เกิดจากการที่ต่างคนต่างต้องการสิ่งเดียวกัน ส่วนความหมายที่สาม คือ การแก่งแย่งชิง "อำนาจ" ยูรีให้ความเห็นเพิ่มเติมว่าการสร้างความร่วมมือกันนั้นเป็นวิธีการสำคัญที่จะจัดการกับความขัดแย้งจากความหมายความขัดแย้งหมายถึงการไม่เข้าใจกัน มีจุดยืนมีอุดมการณ์ที่แตกต่างกัน มีเป้าหมายในผลประโยชน์ที่ซ่อนเร้นอยู่ภายใน พร้อมแสดงออกในวิธีต่างในพฤติกรรม

วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ (2545 : 2) ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้กันหรือการแข่งขันระหว่างความคิด ความเห็น ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมอง รสนิยม ค่านิยม แนวทางความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร ฯลฯ

ไพฑูรย์ นามบุญลือ (2544 : 18) ความขัดแย้งคือ การดิ้นรนต่อสู้เพื่อความต้องการความปรารถนาความคิด ความสนใจของบุคคล ที่ไปด้วยกันไม่ได้ความขัดแย้งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลต้องเผชิญกับเป้าหมาย ที่ไม่สามารถทำให้ ทุกฝ่ายพอใจ

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544 : 79) เห็นว่าความขัดแย้งหมายถึงบุคคล 2 ฝ่ายหรือมากกว่า มีข้อมูล ค่านิยม ความคิดเห็น และความรู้สึกที่แตกต่างกันความขัดแย้ง คือ การต่อสู้ ชน-แพะ ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ หรือขัดกันระหว่างผลประโยชน์ที่ต่างกัน

พงศ์พันธ์ พงษ์โสภณ (2542 : 141) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความขัดแย้ง (Conflict) คือ สภาพของความไม่ราบรื่นที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล หรือระหว่างกลุ่ม เนื่องจากความต้องการ หรือผลประโยชน์ขัดแย้งกันและไม่สามารถตัดสินใจ หรือหาข้อตกลงร่วมกันได้ และคณะได้ให้ความหมายไว้ว่า ความขัดแย้ง (Conflict) คือ สิ่งที่มีความเห็นไม่ตรงกัน (Disagreement) ซึ่งเป็นผลมาจาก ความแตกต่างกันระหว่างบุคคลแต่ละคนมากกว่า 2 คนขึ้นไปหรือกลุ่มตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป

พรนพ พุกกะพันธ์ (2542 : 162-166) ได้ให้แนวคิดให้กว้างขวางโดยพัฒนาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งในการบูรณาการทางสังคมขึ้น โดยมีแนวคิดดังต่อไปนี้

1. ความขัดแย้งกับกลุ่มอื่นนำไปสู่การสร้างเอกลักษณ์และการสร้างความเข้มแข็ง
2. ความขัดแย้งในบางครั้งช่วยรักษาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มได้ โดยยอมให้ระบายความกดดันออกไป
3. ความขัดแย้งจริงมีจุดประสงค์ ความขัดแย้งไม่จริงมุ่งลดความตึงเครียด
4. ความขัดแย้งเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นได้ในสภาพที่มีปฏิสัมพันธ์กัน
5. ความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดจะมีความขัดแย้งเช่นเดียวกับมีสันติภาพ
6. ความสัมพันธ์มีมากอารมณ์พฤติกรรมจะมากขึ้นตามไปด้วย
7. ความขัดแย้งบางครั้งนำไปสู่การขจัดเหตุของความขัดแย้งออกไปและยืนยันความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายใหม่
8. ความสัมพันธ์ที่ไม่แข็งแรงอาจถดถอยจากความขัดแย้ง และในความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งบ่อยครั้งที่แสดงถึงความขัดแย้ง
9. ความขัดแย้งกับกลุ่มภายนอกจะทำให้เกิด ความกลมเกลียว การรวมอำนาจ การเคลื่อนย้ายทรัพยากร
10. ความขัดแย้งกับกลุ่มภายนอกยิ่งเพิ่มมากขึ้น ความอดทนต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนภายในจะลดลง
11. ความต้องการที่จะมีความสามัคคีภายในกลุ่ม บ่อยครั้งจะนำกลุ่มไปขัดแย้ง
12. การแสดงสัญลักษณ์ของกลุ่มยิ่งมากเท่าใดความเป็นศัตรูกับกลุ่มอื่นย่อมเพิ่มขึ้น
13. ความขัดแย้งระหว่าง ฝ่ายต่างๆจะนำไปสู่ การขยายความสัมพันธ์ การสร้างบรรทัดฐานอย่างใหม่และยืนยันบรรทัดฐานเดิม รวมถึงการเพิ่มการมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคม
14. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มบางครั้งเป็นการกระทำที่ปรารถนาให้อีกกลุ่มรวมตัวกัน
15. ความขัดแย้งเป็นการทดสอบอำนาจ
16. ความขัดแย้งนำไปสู่กระบวนการรวมตัวกัน และแสวงหาพันธมิตร

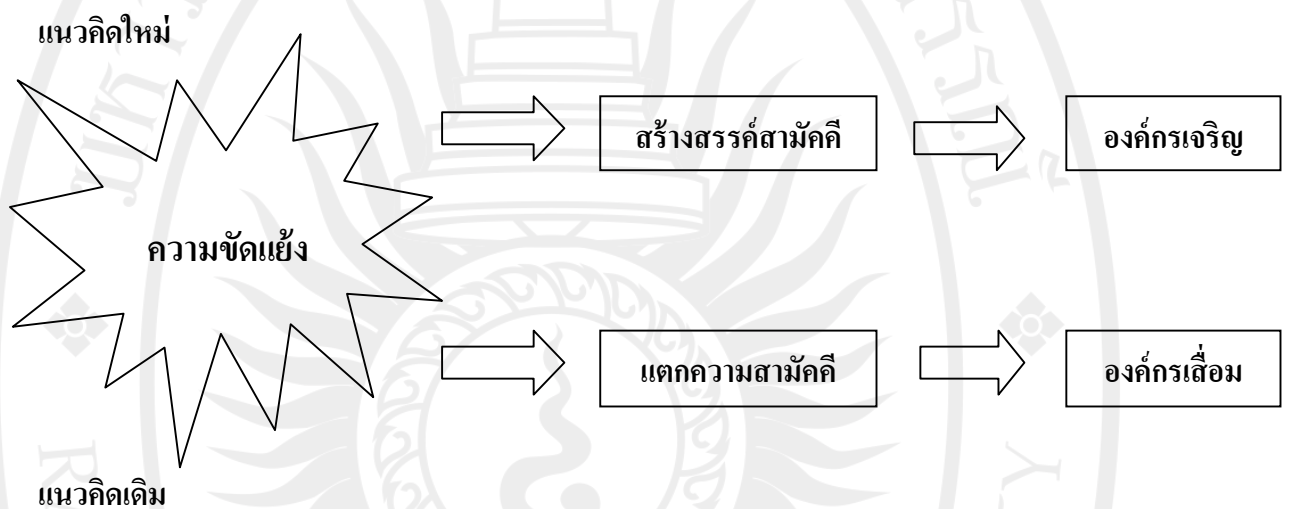
วันชัย วัฒนศัพท์ (2550 : 3) มนุษย์เราดำรงชีพประจำวันควบคู่ไปกับปัญหาความขัดแย้งไม่ว่าทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมือง ที่อาจจะเกิดขึ้นมากน้อยต่างกันในแต่ละบุคคล แต่องค์กร ความขัดแย้ง (Conflict) มีทั้งเป็นประโยชน์ และไม่มีประโยชน์ หากไม่ทำความเข้าใจและบริหารไม่ดี ดังนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่มนุษย์เราต้องเข้าใจและคิดว่าเป็นเรื่องธรรมชาติ เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ครอบครัวยังมีชีวิตและดำรงชีพร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม ได้แสดงให้เห็นถึงแนวคิดเกี่ยวกับการขัดแย้งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. แนวประเพณีนิยม (Traditional view) แนวคิดนี้ได้แพร่หลายในช่วงปี ค.ศ.1930-1948 แนวคิดนี้เชื่อว่า ความขัดแย้ง (Conflict) เป็นสิ่งเลว มองในแง่ลบเห็นว่าเป็นความรุนแรงไม่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร เห็นควรให้หลีกเลี่ยงหรือกำจัดให้หมดไป ซึ่งถือว่าแนวคิดที่ได้กล่าวตามแนวประเพณีนิยมนี้ ความขัดแย้งเป็นแนวคิดเดิม ความขัดแย้งเป็นสิ่งชั่วร้าย หากใครก่อให้เกิดก็จะถูกมองในแง่ลบเป็นตัวเจ้าปัญหา

2. แนวพฤติกรรม (Behavioral View) แนวคิดนี้ได้แพร่หลายในช่วงปี ค.ศ.1949-1975 ตามแนวคิดนี้ ความขัดแย้งเกิดขึ้นตามธรรมชาติหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งชั่วร้ายเสมอไป อาจจะทำให้กลายเป็นพลังงานบวกได้ บุคลากรทุกคนต้องการเข้าใจว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องปกติ และหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น สมควรที่จะยอมรับ และทำความเข้าใจแปรวิกฤตให้เป็นโอกาส หรือทุกคนต้องมองให้เป็นปัญหา และพยายามลดระดับของความขัดแย้งให้อยู่ในระดับที่สามารถควบคุมได้

3. แนวคิดปฏิสัมพันธ์ (Interaction View) แนวคิดนี้เป็นแนวคิดปัจจุบันที่คิดว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดกลุ่มทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพกระตุ้นไม่ให้หยุดอยู่กับที่ ตื่นตัว กระตือรือร้น ประเมินตนเอง และมีความคิดสร้างสรรค์ ความขัดแย้งไม่ใช่จะดีหรือเลวทั้งหมด ขึ้นอยู่กับแบบของความขัดแย้ง ซึ่งเราต้องแยกความขัดแย้งที่เชิงสร้างสรรค์ เป็นประโยชน์ และความขัดแย้งที่ไม่เป็นประโยชน์ออก

จากแนวคิดทั้ง 3 กลุ่มนี้ สามารถสรุปได้เป็น 2 กลุ่ม คือ แนวคิดเดิมกับแนวคิดปัจจุบันดังภาพ โดยนักวิชาการที่สนับสนุนแนวคิดเดิม คือ Max Weber และ Frederick Taylor ที่มีความคิดเห็นตรงกันว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่มีประโยชน์ เป็นการทำลายล้าง ทำให้ผลการปฏิบัติงานมีผลสัมฤทธิ์ต่ำทำให้เกิดความเฉื่อยชา และไม่สร้างสรรค์ โดยได้คิดหาวิธีแก้ปัญหาคือความขัดแย้ง กล่าวคือ มีการออกกฎระเบียบ กระบวนการที่เข้มงวด เพื่อที่จะให้ความขัดแย้งหมดไป สำหรับแนวคิดใหม่นั้นความคิดเห็นว่า ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติ หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็เข้าไปรักษาระดับให้เหมาะสม อาจจะทำให้มีการปฏิบัติงานที่ดีขึ้นได้ องค์กรมีความเจริญ

ภาพประกอบ 2 แนวคิดใหม่และแนวคิดเดิม

จากภาพสรุปได้ชัดเจนเป็น 2 แนวคิดคือ แนวคิดใหม่ และแนวคิดเดิม

สมบัติ ชำรงธัญวงศ์ (2545 : 15-16) ได้แบ่งแนวคิดเรื่องความขัดแย้งไว้ 4 แนวคิดดังนี้

1. แนวคิดแบบดั้งเดิมหรือแนวคิดประเพณีนิยม (Traditional Perspective) ได้รับความนิยมในช่วง ค.ศ. 1930-1948 แนวคิดนี้มองความขัดแย้งเป็นสิ่งไม่ดี และทำให้เกิดผลลบต่อองค์กรอยู่เสมอ เช่น ทำให้คนบาดหมางกันพูดหรือสื่อสารกันไม่รู้เรื่อง จนเป็นเหตุทำลายความร่วมมือในองค์กรได้ ดังนั้น ผู้บริหารควรหลีกเลี่ยงและต้องกำจัดการให้หมดไป จึงจะถือว่าเป็นผู้บริหารที่มีความสามารถ

2. แนวคิดแบบพฤติกรรมศาสตร์ หรือด้านมนุษยสัมพันธ์ (Behavioral or Human Relation Perspective) แนวคิดนี้เกิดในช่วง ค.ศ.1940-1975 แนวคิดนี้ไม่เห็นด้วยกับแบบดั้งเดิมโดยเห็นว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ จึงควรยอมรับว่าความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งในองค์กร ซึ่งผู้บริหารควรทำให้ความขัดแย้งกลายเป็นพลังสร้างสรรค์และเกื้อกูล

การปฏิบัติงาน แม้ว่าบางครั้งความขัดแย้งจะนำมาซึ่งปัญหา แต่มันกลายเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดความ
โต้แย้งในกลุ่มต่าง ๆ ทำให้เกิดกลยุทธ์ใหม่ ๆ มาเพื่อแก้ไขความขัดแย้งแบบนั้น ๆ อีกจนมีนวัตกรรม
เกิดขึ้น ความขัดแย้งจะก่อประโยชน์แก่ผู้บริหารได้เพราะจะช่วยให้ทราบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทำให้
เข้าใจสาเหตุของปัญหาทำให้วิเคราะห์ได้ตรงประเด็นมากขึ้นในแนวคิดเชิงพฤติกรรมศาสตร์จึงเห็นว่า
ผู้บริหารไม่ควรหลบเลี่ยงที่จะเผชิญกับความขัดแย้ง แต่ควรหาทางลดและควบคุมให้เหมาะสมจะได้
กระตุ้นพลังสร้างสรรค์ในองค์กรเจริญและอยู่รอดได้

3. แนวคิดแบบนักปฏิสัมพันธ์ (Inter-actionists Perspective) แนวคิดนี้มองความขัดแย้ง
ในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น และยังมองว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นเพื่อช่วยกระตุ้นให้การทำงานมีประสิทธิภาพ
เชื่อว่าจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารจึงควรทำให้ความขัดแย้งอยู่ในระดับที่พอเหมาะ จะช่วย
สนับสนุนส่งเสริมให้คนมีความกระตือรือร้น มิใช่ทำงานตามคำสั่งเหมือนหุ่นยนต์เท่านั้น ความขัดแย้ง
ยังทำให้องค์กรเกิดการพัฒนารู้อย่างต่อเนื่อง การจัดการความขัดแย้งให้เหมาะสมจึงเป็นหน้าที่
สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหาร

4. แนวคิดสมัยใหม่ (Emerging Perspective) แนวคิดนี้เกิดเมื่อต้นศตวรรษ 1980 เป็นยุค
ที่การบริหารงานแบบญี่ปุ่นได้แผ่อิทธิพลต่อการบริหารไปทั่วโลก ความขัดแย้งเป็นสิ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้
เนื่องจากปัจเจกบุคคลทั่วไปล้วนแต่มีข้อบกพร่อง คงไม่มีใครสมบูรณ์แบบ แต่ความสามัคคีปรองดอง
ทำให้เกิดความสงบสุขได้ แนวคิดนี้เชื่อว่าการจัดการกับความขัดแย้ง ต้องคำนึงถึงความเหมาะสม
และคำนึงถึงเอกภาพขององค์กร มักใช้วิธีการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ ซึ่งมีจุดแข็งกว่าแนวทาง
ของชาวอเมริกัน โดยเฉพาะในเรื่องความรัก ความสามัคคีและจงรักภักดีกลุ่มและต่อองค์กร ทำให้
สามารถสร้างทีมงานเข้มแข็งและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอันจะนำไปสู่ความได้เปรียบในการแข่งขัน
ได้จากแนวคิดและทฤษฎีความขัดแย้งดังกล่าวพอสรุปได้ว่า ความขัดแย้งเป็นความรู้สึกที่ไม่ดี มีความ
คับข้องใจ ที่ทุกคนไม่ปรารถนาจะให้เกิดขึ้น แต่ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคม แต่ถ้า
ในองค์กรปราศจากความขัดแย้ง องค์กรจะไม่มีความสำเร็จก้าวหน้าเนื่องจากคิดไปทิศทางเดียวกัน
ดังคำของหมาเจ็ดงอน ที่กล่าวว่า “ไม่มีสิ่งใดที่มีความขัดแย้ง ไม่มีความขัดแย้งก็ไม่มีโลก” ฉะนั้นใน
สมัยปัจจุบันเห็นว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องให้อยู่ในองค์กรให้เจริญก้าวหน้า เพราะว่า
ความขัดแย้งจะเป็นตัวกระตุ้นให้บุคคลมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติ ตลอดจนมีการปรับปรุง
โครงสร้างในองค์กร ส่งผลให้องค์กรมีการพัฒนายิ่งขึ้นดังภาพ

บาร์นาส (Barnard, 1968 : 145) ได้เขียน ไว้ในหนังสือ The Functions of the Executive
ไว้ว่า “ความขัดแย้ง” นั้น เกิดจากการมีมาตรฐาน หรือมีหลักการทำงานที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความ
เหลื่อมล้ำ เกิดการครอบงำ จากการใช้อำนาจหรือใช้อิทธิพลเข้ามาต่อรองให้ฝ่ายตนอยู่เหนือกว่า

จึงพบว่า ความขัดแย้งในการทำงานของปัจเจกบุคคล (Conflict of Code) เป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงได้ยาก และส่งผลสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. การทำงานหยุดชะงัก (Paralysis of Action) เพราะเกิดความเครียดเต็มไปดด้วยอารมณ์ ขุ่นมัว จนทำให้คับข้องใจส่งผลให้ขาดความสามารถในการตัดสินใจและขาดความเชื่อมั่นในตนเองตามมา
2. การมุ่งทำงานตามมาตรฐานอันหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการทำงานของคนอื่น ทำให้เกิดความไม่สบายใจ รู้สึกผิด ทำให้คนอื่นไม่พอใจและขาดความเชื่อมั่นตนเองได้
3. เมื่อมีความขัดแย้งก็ต้องมีการแก้ไข เกิดการปรับปรุงระบบการทำงาน จะทำให้เปลี่ยนระบบการทำงานบ่อย ๆ อาจทำให้คนสับสนจนปรับตัวไม่ทัน เพราะต้องเรียนรู้ใหม่หลายครั้ง ประสิทธิภาพเดิม ๆ ก็ใช้ไม่ได้ส่งผลต่อขวัญและกำลังใจต่อพนักงานได้ แม้แต่หลักการทำงานที่ผ่านการกลั่นกรองมาเป็นอย่างดีแล้วก็จะย่อมจะพบกับปัญหา ได้เสมอ เพราะคนในองค์กรมีความแตกต่างด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะคิด การรับรู้ และที่สำคัญคือความแตกต่างด้านจริยธรรม ทำให้ “ความขัดแย้ง” กลายเป็นเรื่องที่ยากจะหลีกเลี่ยงได้ และแนวคิดของ Barnard นี้จะเห็นว่า ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในองค์กรนั้น จะส่งผลด้านลบต่อการบริหารองค์การเป็นสำคัญและ Barnard ก็ยอมรับว่า ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ แม้แต่จะได้เตรียมการวางแผนจัดการไว้ล่วงหน้าจากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นสถานการณ์ที่กระทำของฝ่ายหนึ่งไปขัดขวาง หรือสกัดกั้นการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง ในการที่จะบรรลุเป้าหมายของเขา หรือบุคคลที่มีความแตกต่างในค่านิยม แนวคิด วิธีการ เป้าหมาย แข่งชิงในการใช้ทรัพยากรเกินขีดจำกัด ทำให้องค์กรเจริญและมีความเสื่อมถอยเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในสังคมเนื่องจากปัจเจกบุคคลทั่วไปล้วนแต่มีข้อบกพร่อง คงไม่มีใครสมบูรณ์แบบ แต่ความสามัคคีปรองดองทำให้เกิดความสงบสุขได้ ปัจจัยที่มีผลต่อความขัดแย้ง

ผู้วิจัยเข้าใจว่า การให้ค่านิยมในลักษณะนี้ เป็นการมองในหลายมิติด้วยกัน ทั้งในแง่รัฐศาสตร์ที่มองประเด็นเรื่องอำนาจ ในแง่การเมืองที่มองประเด็นเรื่องการตัดสินใจในเชิงนโยบาย สาธารณะ และในแง่ของสังคมวิทยาที่กลุ่มคนในสังคมอาจกระทบกระทั่งกัน เกี่ยวกับผลประโยชน์และอุดมการณ์

จากค่านิยมที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าความขัดแย้งของบุคคลเกิดจากการที่บุคคลต้องตัดสินใจเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยที่การเลือกนั้นอาจเต็มใจเลือกหรือจำใจเลือก ความขัดแย้งระหว่างบุคคลเป็นสถานการณ์ที่กระทำของฝ่ายหนึ่งไปขัดขวาง หรือสกัดกั้นการกระทำของอีกฝ่ายหนึ่ง ในการที่จะบรรลุเป้าหมายของเขา หรือการที่บุคคลที่มีความแตกต่างในค่านิยม ความสนใจ แนวคิด วิธีการ

เป้าหมาย ต้องมาติดต่อกัน ทำงานด้วยกัน หรืออยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกัน โดยที่ความแตกต่างนี้ เป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกันหรือไปด้วยกันไม่ได้

ความขัดแย้งการเมือง

ทฤษฎีองค์การส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานมาจากสำนักคิดแบบเหตุผลนิยม ซึ่งไม่ได้คำนึงถึงการเมืองภายในองค์กรแต่อย่างใด แต่งานของเจฟรีย์ เฟฟเฟอร์ (Jeffrey Pfeffer) ได้อาศัยพื้นฐานความรู้จากเศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ มาใช้อธิบายการเมืองและความสัมพันธ์องค์การ กับสิ่งแวดล้อมขององค์การ

เฟฟเฟอร์ (Pfeffer. 1978 : 15) ได้ให้ความหมายว่าการเมืองในองค์กรเกี่ยวข้องกับการได้มา การพัฒนาและการใช้อำนาจเพื่อให้ได้รับผลลัพธ์ตามที่บุคคลและกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งต้องการ ในกระบวนการดังกล่าวจะเกิดความขัดแย้งขึ้น เนื่องจากความคิดเห็นของคนแตกต่างกันและต้องการการกระทำที่แตกต่างกันด้วย อย่างไรก็ตามความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกระบวนการของการเมืองในองค์กร จะมีแนวคิดที่เกี่ยวข้อง 2 แนว คือ

1. ทศนะแบบดั้งเดิม (Traditional View) แนวคิดที่มองว่าการเมืองเป็นเรื่องที่สนองต่อผลประโยชน์ส่วนตัว ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่ไม่ดีสำหรับองค์การจึงจำเป็นต้องกำจัดให้หมดสิ้นไปหรือให้เหลือน้อยที่สุด ในดิงเกิล (Nightingale. 1976 : 86) ดังนั้นการเมืองจึงถูกมองว่าเป็นเรื่องหลอกลวงและไม่ซื่อสัตย์ เพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ของส่วนบุคคล

2. ทศนะแบบพหุนิยม (Pluralistic View) แนวคิดนี้มองว่าการเมืองเป็นกระบวนการธรรมชาติที่เกิดขึ้นภายในองค์กร เพื่อแก้ไขปัญหาความแตกต่างระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ภายในองค์กร ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้แต่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ Robbins. 1974 : 153) องค์การที่ไม่มี ความขัดแย้งเลยถือว่ายังเกิดความแตกต่างไม่มากนัก ในเรื่องวัตถุประสงค์ ทักษะ และทัศนคติ ในอันที่จะทำให้องค์การประสบความสำเร็จ ความขัดแย้งเป็นสัญลักษณ์ของความสุขภาพและพลังงาน และควรถูกควบคุมเมื่อความขัดแย้งมากเกินไป ในดิงเกิล (Nightingale. 1976 : 86)

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2549 : 217-218) ได้ให้เงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในองค์กร ได้แก่ การพึ่งพาซึ่งกันและกัน วัตถุประสงค์และความเชื่อเรื่องเทคโนโลยีที่ต่างกัน และทรัพยากรหายากโดยมีลำดับดังต่อไปนี้

1. การพึ่งพาซึ่งกันและกัน คือ การที่บุคคลหรือหน่วยหนึ่งต้องอาศัยบุคคลหรือหน่วยงานอื่น โดยผลที่เกิดขึ้นกับบุคคลหรือหน่วยงานหนึ่งจะส่งผลกับอีกฝ่ายอื่นด้วย หากไม่มีการพึ่งพาซึ่งกันและกัน ก็ไม่มีความจำเป็นต้องมีการใช้อำนาจด้วยเช่นกัน

2. วัตถุประสงค์และความเชื่อเรื่องเทคโนโลยีแตกต่างกัน ความแตกต่างขององค์การเป็นเหตุผลให้หน่วยงานย่อย ๆ มีวัตถุประสงค์ต่างกัน รวมทั้งความเชื่อในเรื่องวิธีการไปสู่ผลผลิตก็อาจแตกต่างกันจึงนำไปสู่ความขัดแย้งได้

3. ทรัพยากรหายาก เมื่อไรที่ทรัพยากรไม่เพียงพอสำหรับความต้องการของสมาชิกในองค์การ การจัดลำดับความสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรก็แตกต่างกัน จึงมีโอกาสทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

พอนด์ (Pondy, 1967 : 28) ได้เสนอว่ากระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งภายในองค์การโดยมองเป็นกระบวนการที่มี 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 ความขัดแย้งแฝงเร้น ถือเป็นขั้นตอนที่ยังไม่ชัดเจน โดยมองว่าความแตกต่างในระดับแนวตั้งและแนวนอนขององค์การจะนำไปสู่ความแตกต่างของวัตถุประสงค์ อันเป็นผลให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ นอกจากนี้ที่มาของความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานยังเกิดขึ้นจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. การพึ่งพิงซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะเทคโนโลยีซึ่งต้องมีการพึ่งพิงกัน เพราะการกระทำของหน่วยงานหนึ่งมีผลต่ออีกหน่วยงานหนึ่งจึงมีโอกาสทำให้เกิดความขัดแย้ง

2. ความแตกต่างในวัตถุประสงค์และการลำดับความสำคัญ เมื่อวัตถุประสงค์ไม่สอดคล้องย่อมมีโอกาสเกิดความขัดแย้งกันได้ เพราะวัตถุประสงค์ของหน่วยงานหนึ่งอาจขัดขวางความสามารถของหน่วยงานหนึ่งในการบรรลุวัตถุประสงค์ก็ได้

3. ปัจจัยจากระบบราชการ เป็นความขัดแย้งที่เกิดจากสถานะที่ไม่สอดคล้องกัน เช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มงานหลักและกลุ่มงานสนับสนุน เพราะโดยทั่วไปผู้ที่ทำงานในกลุ่มงานหลักมักมองว่าตนมีความสำคัญต่อองค์การมากกว่าสายงานสนับสนุน

4. เกณฑ์ของผลงานไม่สอดคล้องกัน หากหน่วยงานต่าง ๆ มีเกณฑ์การพิจารณาเรื่องการติดตามผล การประเมินผล และการให้รางวัลแตกต่างกัน มีโอกาสให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้

5. การแข่งขันเพื่อแย่งชิงทรัพยากรหายาก ปัญหาการจัดทรัพยากรย่อมเกิดขึ้นตามมา และแต่ละหน่วย คนย่อมมักจะแข่งขันกันเองเพื่อแย่งชิงทรัพยากรนั้น โคเซอร์ (Cosser, 1957 : 92)

ขั้นตอนที่ 2 การรับรู้ความขัดแย้ง จะเกิดขึ้นเมื่อวัตถุประสงค์ของตนถูกขัดขวางจากอีกกลุ่มหนึ่ง ในขั้นตอนนี้แต่ละกลุ่มย่อยจะเริ่มพยายามหาสาเหตุของความขัดแย้งและพยายามหาทางแก้ไข

ขั้นตอนที่ 3 การรู้สึกถึงความขัดแย้ง มักจะพัฒนาการโต้ตอบโดยใช้อารมณ์ ความรู้สึกกลับไปยังอีกฝ่ายหนึ่งอย่างรวดเร็ว และมักจะพัฒนาความเป็นกลุ่มของตนเองและฝ่ายตรงข้าม

ขึ้นมา โดยคำหาคความผิดพลาดของอีกฝ่ายหนึ่ง เมื่อความขัดแย้งมีความรุนแรงขึ้น ความร่วมมือจึงมีน้อยลง

ขั้นตอนที่ 4 ความขัดแย้งชัดเจน เป็นการโจมตีกันอย่างรุนแรงและเปิดเผยระหว่างบุคคลและกลุ่ม เป็นเรื่องที่ได้ทั่วไป การต่อสู้ของผู้บริหารระดับสูงเพื่อผลักดันตนเองให้สูงขึ้น โดยให้อีกฝ่ายเสียหาย

ขั้นตอนที่ 5 ผลของความขัดแย้ง จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว โดยการแก้ไขจากผู้บริหารระดับอาวุโส และถ้าความขัดแย้งได้รับการแก้ไขก่อนที่จะมาถึงขั้นตอนที่ 5 ผลของการแก้ไขก็จะนำไปสู่ความสัมพันธ์ในการทำงานที่ดีที่สุดได้ แต่หากปัญหาไม่ได้รับการแก้ไขผลคือ ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ไม่เอื้อต่อความร่วมมือกันตลอดไป (ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์, 2549 : 228)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจองค์ความรู้ทางด้านผลการศึกษาที่ตรงหรือใกล้เคียงกับหัวข้อในการวิจัยพบว่า มีเอกสารงานวิจัย ดังนี้

โอพาร ถิ่นบางเตียว (2546 : 55) ได้วิจัยเรื่อง การเมืองท้องถิ่นกับการนำรูปแบบการเลือกตั้งนายกเทศมนตรี โดยตรงมาใช้ในการปกครองท้องถิ่นเทศบาล ตรีศึกษา เทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง โดยใช้วิธีการศึกษา คือ การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ ในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า โครงสร้างอำนาจชุมชนในอดีตมีความสัมพันธ์แบบระบบเครือญาติ เงินตราได้กีดกร่อนความสัมพันธ์แบบพึ่งพาระหว่างกันของระบบเครือญาติผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจในชุมชนเริ่มมีบทบาทในการอุปถัมภ์ชาวบ้าน การขึ้นสู่อำนาจของกลุ่มอำนาจใหม่ภายใต้บริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปได้สถาปนาระบบธุรกิจ การเมืองขึ้น เป็นเงื่อนไขหลักในการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งอำนาจทางการเมือง

ประเสริฐ รักเผ่า (2548 : 45) ได้วิจัยเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองว่าด้วยการเลือกตั้งผู้บริหารท้องถิ่นโดยตรงจังหวัดระยอง โดยใช้วิธีการศึกษา คือการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ ในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปร่างเศรษฐกิจและการเมืองของผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรงของจังหวัดระยอง และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปร่างเศรษฐกิจและการเมืองกับกระบวนการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรงของจังหวัดระยอง ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้สมัครรับเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรง ตั้งอยู่บนโครงสร้างอำนาจซึ่งมีลักษณะเป็นโครงสร้างอำนาจ 3 ชั่วโมงอำนาจ คือกลุ่มบ้านค่าย กลุ่มบ้านเพ และกลุ่มแกลง โดยทั้งสามกลุ่มมีฐานะทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน กลุ่มบ้านค่ายมีฐานะทางเศรษฐกิจจากการรับเหมาก่อสร้าง กลุ่มบ้านเพมีฐานะทางเศรษฐกิจจากการทำประมงและการท่องเที่ยว กลุ่มแกลงมีทุนทางสังคมและเป็นนักการเมือง

อาชีพ และมีกลุ่มอิสระเป็นตัวสอดแทรก โดยการสร้างพันธมิตรระหว่างกลุ่มเป็นกลไกในทางการเมือง เพื่อเข้าสู่การแข่งขันในการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด การก่อรูปของพันธมิตรทางการเมืองภายใต้โครงสร้างอำนาจหลักในจังหวัดระยองมีผลต่อกระบวนการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรง การเลือกตั้งมีการต่อสู้แข่งขันกันอย่างเข้มข้นและยืดเยื้อถึง 3 ครั้ง จากการศึกษาวิจัย ผู้วิจัยเห็นว่าสมควรเสนอแนวทางเพื่อปรับปรุงการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรง โดยให้มีขั้นตอนการปรับปรุงรูปแบบการเลือกตั้งที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละจังหวัดที่มีโครงสร้างอำนาจทางเศรษฐกิจการเมืองที่แตกต่างกัน

โอพาร์ ถิ่นบางเตียว (2548 : 48) ได้วิจัยเรื่อง เศรษฐศาสตร์การเมืองของการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรง จังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออก โดยใช้วิธีการศึกษา คือ การวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ ในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การศึกษา เศรษฐศาสตร์การเมืองของการเลือกตั้งนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดโดยตรงจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออก พบว่า การเมืองของการเลือกตั้งนายก อบจ. ตั้งอยู่บนโครงสร้างอำนาจซึ่งเป็นโครงสร้างแบบ 3 ขั้วอำนาจ คือ กลุ่มน้ำจืด กลุ่มน้ำเค็ม และกลุ่มน้ำกร่อย เป็นหลักและการเลือกตั้งนายก อบจ. ครั้งนี้มีรูปแบบการสร้างพันธมิตรระหว่างขั้วอำนาจทั้ง 3 โดยมีกลุ่มอิสระเป็นตัวแทรก กล่าวคือ กลุ่มน้ำเค็มได้สร้างพันธมิตรกับกลุ่มน้ำกร่อย ในขณะที่กลุ่มน้ำจืดได้เสริมพลังอำนาจโดยการสร้างพันธมิตรกับกลุ่มการเมืองใหม่เพื่อแย่งชิงตำแหน่งนายก อบจ. กับกลุ่มน้ำเค็ม การแข่งขันทางการเมืองในการช่วงชิง ตำแหน่งนายก อบจ. ทั้ง 2 กลุ่มมีความคาดหวังและต่อสู้ทุกวิถีทางเพื่อให้ได้รับชัยชนะในการแข่งขันครั้งนี้ เพราะตำแหน่งนายก อบจ. มีความสำคัญทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมืองของแต่ละกลุ่มที่จะต้องช่วงชิงเพื่อใช้ตำแหน่งนายก อบจ. ในการสร้างฐานการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น รวมถึงการเข้าแสวงหาผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจ

การเลือกตั้งนายก อบจ. ครั้งนี้ กลุ่มการเมืองหลักต่างมีความจำเป็นในการสร้างพันธมิตรเพื่อชิงตำแหน่งนายก อบจ. ในครั้งนี้ เนื่องจากเกิดจากการเกิดความไม่เพียงพอในทรัพยากรทางการเมืองซึ่งจำเป็นต้องระดมทรัพยากรระหว่างกลุ่ม เช่น กลุ่มน้ำเค็มต้องการรักษาฐานอำนาจของตำแหน่งนายก อบจ. จำเป็นต้องสร้างพันธมิตรกับกลุ่มน้ำกร่อยเพื่อหวังคะแนนเสียง กลุ่มน้ำกร่อยมีความต้องการที่จะรักษาฐานเสียงของตนเองเพื่อเป็นฐานในการเลือกตั้ง ส.ส. ในครั้งต่อไป สำหรับความจำเป็นของกลุ่มน้ำจืดต้องดึงกลุ่มการเมืองนอกขั้วอำนาจเป็นพันธมิตรเนื่องจากความไม่เพียงพอในทรัพยากรบางประเภท คือสภาพพจน์ทางการเมืองของกลุ่มน้ำจืด ที่ถูกมองว่ามีลักษณะความเป็นเจ้าพ่อใช้อิทธิพลแสวงหาประโยชน์ทำให้คะแนนนิยมทางการเมืองมีแนวโน้มตกต่ำลง และหากไม่ได้รับการเลือกตั้งเข้ามาควบคุมตำแหน่งนายก อบจ. จะทำให้เสียฐานคะแนน ดังนั้นกลุ่มน้ำจืดจึงจำเป็นต้องแสวงหากลุ่มนอกขั้วอำนาจที่มีภาพลักษณ์ทางการเมืองที่ดีจากการใช้สื่อมวลชน

การค้นพบจากการศึกษาพบว่า การเมืองของการเลือกตั้งนายก อบจ. สอดคล้องกับแนวคิด โครงสร้างอำนาจกลุ่มฝักใฝ่ กลุ่มอำนาจในจังหวัดไม่ว่าจะเป็นกลุ่มน้ำจืด กลุ่มน้ำเค็ม และกลุ่มน้ำกร่อย ไม่ได้มีความหมายภายในกลุ่มแบบนายกับลูกน้องโดยตรงแต่มีลักษณะของการเป็นเครือข่ายระหว่างบุคคลต่าง ๆ โดยมีผลประโยชน์และอุดมการณ์ร่วมกันบางอย่าง กลุ่มหัวอำนาจในจังหวัด เป็นการรวมตัวแบบไม่เป็นทางการโดยขึ้นกับหัวหน้ากลุ่ม คือเป็นการรวมตัวกันโดยอาศัยความสัมพันธ์รูปแบบต่าง ๆ ที่ไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนตามกฎหมาย เช่น ความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ความผูกพันทางด้านความเป็นพวกพ้อง ความสัมพันธ์แบบลูกพี่ลูกน้อง และมีความสอดคล้องกับแนวคิดแบบชั้นนำ (Elites) ในจังหวัดแห่งนี้มีชนชั้นนำอยู่ 3 กลุ่มที่ครอบงำการเมืองท้องถิ่นในจังหวัด ในแต่ละกลุ่มมีฐานทางการเมืองและเศรษฐกิจที่แตกต่างกัน และความขัดแย้งของแต่ละกลุ่มไม่ได้เกิดขึ้นจากความขัดแย้งจากฐานเศรษฐกิจ หากแต่เกิดขึ้นจากความขัดแย้งทางการเมืองเป็นประการสำคัญในแต่ละกลุ่ม จะมีความสัมพันธ์กับสมาชิกที่มีลักษณะอุปถัมภ์แบบหลวม

โอฬาร ถิ่นบางเตียว (2548 : 36) ได้วิจัยเรื่อง โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นกับการเลือกตั้ง ส.ส. 2548 : กรณีศึกษาการเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้วิธีการศึกษา คือ การศึกษา วิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ ในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การศึกษา โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นกับการเลือกตั้ง ส.ส. 2548 : กรณีศึกษาการเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการศึกษากฎสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น (Local Power Structure) กับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 2548 (วันที่ 6 ก.พ. 48) โดยการศึกษาได้การศึกษาถึงเนื้อหาที่เป็นแบบแผนของความสัมพันธ์ภายในท้องถิ่นที่มีลักษณะเป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจของกลุ่มอำนาจชนชั้นนำในท้องถิ่นที่ได้เข้าไปมีบทบาทในการเลือกตั้ง ส.ส. ในจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการแข่งขันเลือกตั้งที่จังหวัดแห่งนี้ที่มีบรรยากาศทางการเมืองที่มีการต่อสู้แข่งขันกันกันอย่างเข้มข้นของกลุ่มต่าง ๆ อย่างชัดเจนภายใต้โครงสร้างอำนาจในท้องถิ่น

แม้ว่าภาพรวมของการเลือกตั้งครั้งนี้จะเป็นการต่อสู้กันอย่างดุเดือดระหว่างพรรคไทยรักไทย กับพรรคประชาธิปัตย์ ที่มีการสร้างนโยบายประชานิยม (Populism) ของมาเพื่อช่วงชิงการสนับสนุนของประชาชนเพื่อเป็นแกนนำในการจัดตั้งรัฐบาล แต่ในสภาพการต่อสู้ทางการเมืองที่เป็นจริงในท้องถิ่น ชัยชนะของพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งนั้นต้องคำนึงถึงโครงสร้างอำนาจท้องถิ่น กลุ่มอำนาจ กลุ่มอิทธิพลและชนชั้นนำในท้องถิ่นเป็นเงื่อนไขสำคัญ

ดังนั้นทั้งพรรคการเมืองทั้งไทยรักไทยและประชาธิปัตย์จึงต้องเข้าไปเป็นพันธมิตรกับกลุ่มอำนาจ กลุ่มชนชั้นนำ ภายใต้โครงสร้างอำนาจของแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะแตกต่างกันไป ภายใต้บริบททางเศรษฐกิจการเมืองของแต่ละท้องถิ่น เห็นได้อย่างชัดเจนในกรณีการสรรหาผู้สมัครรับเลือกตั้งของพรรคการเมืองต่าง ๆ พรรคจะต้องเข้าไปอิงกับกลุ่มอำนาจ กลุ่มชนชั้นนำในท้องถิ่น

เพราะอย่างน้อยเป็นการสร้างหลักประกันที่พรรคจะชนะการเลือกตั้ง โดยอาศัยฐานสนับสนุนจากเครือข่ายของกลุ่มอำนาจในท้องถิ่น เช่น อบจ. เทศบาล อบต. เป็นฐานสนับสนุน จึงไม่น่าแปลกใจที่ ส.ส. ทั้งฝ่ายค้านและรัฐบาลต่างก็เป็นสมาชิกของกลุ่มอำนาจหรือชนชั้นนำในจังหวัดตนเองที่เป็นตัวแทนของกลุ่มอำนาจท้องถิ่นภายใต้พรรคการเมืองอีกครั้งหนึ่ง

การสร้างพันธมิตรกันระหว่างพรรคการเมืองกับกลุ่มอำนาจในท้องถิ่นเกิดขึ้นจากต่างฝ่ายต่างต้องแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างกัน กล่าวคือ พรรคการเมืองต้องการฐานคะแนนเสียงที่กลุ่มอำนาจท้องถิ่นมีฐานอยู่เพื่อให้มาสนับสนุนพรรคให้ได้รับชัยชนะในการเลือกตั้ง แต่ในขณะเดียวกันกลุ่มอำนาจต้องการอาศัยกระแสนิยมของพรรคการเมือง และทรัพยากรทางการเมืองที่กลุ่มตนเองขาดแคลน เช่น เงิน (กระสุนดินดำ) อำนาจรัฐ การประชาสัมพันธ์ การวางแผน และกำลังคน ของพรรคมาช่วยสนับสนุน

การเลือกตั้ง ส.ส. ในจังหวัดหนึ่งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือถ้าภาพรวมจะเป็นการต่อสู้กันอย่างเข้มข้นระหว่างพรรคไทยรักไทยกับพรรคประชาธิปัตย์ แต่ในระดับท้องถิ่นหรือเขตการเลือกตั้งนั้นยังเป็นการต่อสู้ของกลุ่มอำนาจภายใต้โครงสร้างอำนาจท้องถิ่นที่ต่างกลุ่มต่างส่งตัวแทนของตนเองเข้าสู่สนามการแข่งขันในการเลือกตั้งครั้งนี้ ในนามพรรคการเมืองที่กลุ่มอำนาจเป็นพันธมิตร เห็นได้ว่าการเลือกตั้ง ส.ส. ระดับประเทศนั้นอาจจะไม่ใช่เป็นการต่อสู้ระหว่างพรรคการเมืองเท่านั้นยังเป็นการต่อสู้ระหว่างกลุ่มอำนาจในท้องถิ่นด้วยภายใต้โครงสร้างอำนาจด้วย

ชัยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์ และ โอฟาร์ ถิ่นบางเตียว (2552 : 64) ได้วิจัยเรื่อง การเลือกตั้งท้องถิ่นบนฐานธุรกิจการเมืองของชุมชนกระแสบน จังหวัดระยอง โดยใช้วิธีการศึกษา คือ การวิจัยเชิงคุณภาพแนวประวัติศาสตร์ ในลักษณะที่เป็นกรณีศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การเลือกตั้งในฐานะที่เป็นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนในการเลือกตั้งวิถีชีวิตของตัวเองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามกระแสของประวัติศาสตร์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพลวัตอย่างอนิจจัง ดังนั้นในช่วงที่มีชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจและไม่มีเงื่อนไขการควบคุมของรัฐส่วนกลางมากนัก ชุมชนกระแสบนสามารถปกครองตนเองได้ในรูปนายบ้านที่มีการเลือกตั้งแบบปรึกษาหารือระหว่างคนในชุมชนทั้งผู้นำและชาวบ้านทั่วไป แต่เมื่อกลไกรัฐส่วนกลางสามารถขยายตัวลงสู่ชุมชน โดยมีการปะทะประสานกับระบบทุนนิยมจากเมืองที่แทรกตัวเข้ามาข่มทำให้การเลือกตั้งนายบ้านต้องเปลี่ยนรูปแบบการเลือกตั้งกำนันผู้ใหญ่บ้านของรัฐบาลราชการ

อย่างไรก็ดี พลังชุมชนที่กระแสบนในฐานะเป็นชาติพันธุ์กระแสบนก็ยังสามารถรักษาอุดมการณ์การปกครองตนเองไว้ได้ระยะหนึ่งจนกระทั่งเริ่มมีการเข้ามาของระบบธุรกิจการเมืองหลังรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2551 เนื่องจากกลุ่มชนชั้นนำทางการเมืองท้องถิ่นระดับจังหวัดจำเป็นต้อง

สร้างเครือข่ายการเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัด (สจ.) ในระยะแรกและการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) โดยการสร้างหัวคะแนนจากผู้นำชุมชนกระแสน

การสร้างผู้นำชุมชนเป็นหัวคะแนนในเครือข่ายการเมืองของชนชั้นนำระดับจังหวัดสามารถนำมาใช้ขับเคลื่อนในชุมชนกระแสนได้เพราะการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตภายในชุมชนไปในทางที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรภายนอกมากขึ้น เช่น การใช้เงินในเศรษฐกิจเงินตรา การขายผลิตภัณฑ์เกษตรและซื้อของในระบบตลาด เป็นต้น ดังนั้น ระบบหัวคะแนนจึงพัฒนามาสู่ระบบธุรกิจการเมืองเมื่อมีเงื่อนไขของนโยบายกระจายอำนาจในรูปการแบ่งอำนาจระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองในประเทศ ความหมายของระบบธุรกิจการเมืองจากการตีความวิถีชีวิตของคนกระแสนอาจสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่งทางการเมืองและการปกครองผ่านกิจกรรมการเลือกตั้งอย่างเป็นทางการ โดยมีอุดมการณ์เพื่อการสะสมทุนเศรษฐกิจเป็นตัวตั้ง ดังนั้น การเลือกตั้งภายใต้เงื่อนไขความแพร่หลายของเศรษฐกิจเงินตรา การพึ่งพิงระบบตลาดแบบผูกขาดตลอดจนการทางานที่ไม่ตอบสนองปัญหาของชุมชนของรัฐไทยจึงเป็นการใช้วิถีคิดแบบธุรกิจ คือ การลงทุนเพื่อได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งเป็นหลักนอกเหนือจากวิธีการอื่น ๆ ของการเลือกตั้งและเมื่อได้รับตำแหน่งทางการเมืองและการปกครองก็ต้องมีกิจกรรม “การถอนทุน” โดยมีเรื่องชื่อเสียง ศักดิ์ศรีของวงศ์ตระกูลและการตอบสนองบุคลิกตัวตนเป็นเรื่องรอง

อุดมการณ์ทางการเมืองเพื่อการสะสมทุนของนักการเมืองท้องถิ่นมีแนวโน้มผูกขาดทางการเมืองมากขึ้นในปัจจุบันโดยการสนับสนุนของกลไกอำนาจทางการเมืองและกลไกเชิงอิทธิพล เช่น การแก้ไขพระราชบัญญัติในปี พ.ศ. 2552 ให้ผู้บริหารท้องถิ่นไม่ถูกบังคับให้อยู่ในวาระตำแหน่งติดต่อกันไม่เกิน 2 วาระ มาเป็นอยู่โดยไม่จำกัดวาระ พ.ร.บ. ดังกล่าวจะทำให้ให้นักการเมืองที่อยู่ในตำแหน่งสามารถใช้กลไกของรัฐท้องถิ่นรักษาคำแหน่งตัวเองได้ยาวนานขึ้น ส่วนตัวอย่างกลไกเชิงอิทธิพล เช่น ความรุนแรงในการจัดการกับฝ่ายตรงข้าม การสร้างพันธมิตรกับผู้นำประชาสังคม โดยการใช้มือปราบทั่ววงศ์ตระกูลทางการเมือง การใช้อิทธิพลของพรรครัฐบาลควบคุมระบบราชการ ส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น เป็นต้น ตัวอย่างของการผูกขาดทางการเมืองสูงขึ้นในจังหวัดระยองก็คือ แนวโน้มโครงสร้างทางการเมืองแบบสามชั่วอำนาจเด่นในอดีตกำลังเปลี่ยนไปสู่การเมืองแบบชั่วเดียวชั่วเด่นโดยการนำของกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่นและพรรคภูมิใจไทยซึ่งเป็นเครือข่ายทางการเมืองของกลุ่มอิทธิพลท้องถิ่น